

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, Z. Ú., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

ALTERNATIVNÍ TRESTY

Autor práce: Zuzana Kánská, DiS.

Studijní obor: Bezpečnostně právní činnost ve veřejné správě

Forma studia: Kombinovaná

Vedoucí práce: JUDr. Květuše Kondrysová

Katedra: Katedra právních oborů a bezpečnostních studií

2017

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, na základě vlastních zjištění a s použitím odborné literatury a materiálů uvedených v této práci.

Souhlasím, aby práce byla uložena v knihovně Vysoké školy evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích a zpřístupněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění.

.....

Děkuji vedoucímu bakalářské práce JUDr. Květuši Kondrysové, za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

ABSTRAKT

KÁNSKÁ, Z. *Alternativní tresty: bakalářská práce*. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2017. 59 s. Vedoucí bakalářské práce : JUDr. Květuše Kondrysová.

Klíčová slova: alternativní trest, trest, sankce, četnost

Bakalářská práce se nazývá – Alternativní tresty. Největší část bakalářské práce je tvořena hlavně druhy alternativních trestů.

Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část zahrnuje trest, trest odnětí svobody, alternativní tresty, Probační a mediační službu České republiky a komparaci vybraných alternativních trestů v ČR a SRN.

Praktická část se zabývá analýzou ukládaných trestů odnětí svobody a alternativních trestů. Jednotlivé tresty mají statistiku od roku 2012 do roku 2015. Poté shrnuje konečnou statistiku, která porovnávala všechny tyto alternativní tresty. Práce dále obsahuje informace o některých projektech Probační a mediační služby, které jsou zaměřeny na práci s pachateli trestných činů při realizaci trestů.

ABSTRACT

KÁNSKÁ, Z. *Alternative punishments : Bachelor thesis*. České Budějovice : The College of European and Regional Studies, 2017. 59 p. Supervisor : JUDr. Květuše Kondrysová.

Key words: alternative punishment, punishment, sanction, frequency

This Bachelor thesis is called – Alternative punishments. The biggest part of work is about kind of alternative punishments.

The bachelor thesis is divided into theoretical and practical part. The theoretical part includes the concept of punishments, imprisonment, alternative punishments, Probation and Mediation Service of Czech Republic and comparison some alternative punishments of CR and SRN.

The practical part deals analyzes of imprisonment and alternative punishments. The individual alternative punishments have their statistic from 2012 to 2015. Then it includes final analysis, which compared all these alternative punishments. The work also contains informations about some projects of Probation and Mediation Service, which focused on working with offenders of crime.

Obsah

Úvod	8
1 Cíl a metodika bakalářské práce	9
2 TREST	10
2.1 Historie trestání	10
2.2 Funkce a účel trestu	11
2.3 Restorativní justice	13
2.4 Restributivní justice	14
2.5 Trestněprávní politika státu	14
2.6 Zásady pro ukládání trestů	15
3 TREST ODNĚTÍ SVOBODY	18
3.1 Nepodmíněný trest odnětí svobody	18
3.2 Výjimečný trest	19
4 ALTERNATIVNÍ TRESTY	21
4.1 Druhy alternativních trestů	22
4.1.1 Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody	23
4.1.2 Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem	24
4.1.3 Domácí vězení	25
4.1.4 Obecně prospěšné práce	26
4.1.5 Propadnutí majetku	28
4.1.6 Peněžitý trest	29
4.1.7 Propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty	31
4.1.8 Zákaz činnosti	31
4.1.9 Zákaz pobytu	32
4.1.10 Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce	32
4.1.11 Vyhoštění	33
5 PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY	35

5.1	Historie Probační a mediační činnosti	35
5.2	Současnost Probační a mediační činnosti	36
5.3	Probace	36
5.4	Mediace.....	38
5.4.1	Stádia mediace	39
6	KOMPARACE VYBRANÝCH ALTERNATIVNÍCH TRESTŮ V ČR A SRN	40
7	ANALÝZA ČETNOSTI JEDNOTLIVÝCH UKLÁDANÝCH ALTERNATIVNÍCH TRESTŮ SOUDY V ČR	41
7.1	Trest odnětí svobody	42
7.2	Domácí vězení.....	43
7.3	Obecně prospěšné práce	44
7.4	Trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce	45
7.5	Peněžitý trest.....	46
7.6	Zákaz činnosti	47
7.7	Vybrané alternativní tresty.....	48
7.8	Podíl vybraných alternativních trestů.....	49
7.9	Projekty Probační a mediační služby České republiky	50
	Závěr.....	54
	Seznam použitých zdrojů.....	56
	Seznam zkratk	58
	Seznam tabulek a grafů.....	59

Úvod

Bakalářská práce se nazývá „Alternativní tresty.“ Problematika alternativních trestů je v dnešní době velice aktuální vzhledem k rekodifikaci trestního práva hmotného. Rekodifikace hlavního trestněprávního předpisu přinesla mnoho změn. Alternativní tresty jsou tresty, které nejsou zavedeny na základě odnětí svobody, ale naopak slouží k vykonání trestu na svobodě, umožňují tak pachatelům trestných činů nápravu za spáchaný trestný čin mimo vězeňské prostředí a jsou také pro naši společnost po ekonomické stránce méně náročné. Cílem práce je prozkoumat právní úpravu alternativních trestů. Zejména se bude věnovat alternativním trestům v užším slova smyslu. Dalším cílem je postihnout hlavní výhody a nevýhody alternativních trestů, podat přehled o jejich využití v České republice a prostřednictvím analýz vyobrazit daný rozdíl mezi jednotlivými tresty.

Bakalářská práce je rozdělena na věcnou a empirickou část. První kapitola se týká trestů obecně. Nejprve je zde definován trest, co znamená, jeho úprava, jaké jsou jeho funkce a hlavní účel. Dále zásady ukládání trestů a systémy trestů. Druhá kapitola vyjednává o trestu odnětí svobody, kde se uvádí nepodmíněný trest odnětí svobody, výjimečný trest, podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody a podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem. Ve třetí kapitole je pozornost věnována alternativním trestům. Kapitola uvádí právní úpravu jednotlivých alternativních trestů a základní podmínky pro jejich ukládání. Pozornost je věnována zejména trestům obecně prospěšné práce, kde posuzuje, co je jejich podstata, domácí vězení, peněžitý trest, kde se zabývá tím, kdy a za jaký trestný čin se může uložit, zákaz vstupu na kulturní, společenské či jiné akce, propadnutí věci či jiné majetkové hodnoty, zákaz činnosti, vyhoštění a dalším alternativním trestům. Ukládání alternativních trestů je úzce spojeno s činností Probační a mediační služby, o které je více rozepsáno ve čtvrté kapitole. Tato služba dohlíží na plnění trestů podmínek, které jsou odsouzeným ukládány. Práce je tedy rozčleněna na 5 hlavních kapitol. Trest, trest odnětí svobody, alternativní tresty, Probační a mediační služba České republiky a komparace vybraných alternativních trestů v ČR a SRN.

V praktické části práce je zpracována analýza celkových stavů vězněných osob v organizačních jednotkách Vězeňské služby České republiky od roku 2012 do roku 2015, analýza četnosti využívání jednotlivých druhů alternativních trestů v ČR a jsou graficky znázorněny jejich podíly na celkovém počtu uložených sankcí v letech 2012, 2013, 2014 a 2015 a uvedeny některé realizované projekty Probační a mediační služby České republiky.

1 Cíl a metodika bakalářské práce

Cílem bakalářské práce je podrobně prozkoumat právní úpravu jednotlivých alternativních trestů, postihnout hlavní výhody a nevýhody alternativních trestů, podat přehled o jejich využití v České republice a prostřednictvím analýz četnosti a následně jejich grafů vyhodnotit patřičný rozdíl v ukládání mezi jednotlivými druhy alternativních trestů.

Bakalářská práce se člení na věcnou a empirickou část. Cílem bakalářské práce po stránce věcné je se zastavit u filozofických aspektů a smyslu trestu, trestu odnětí svobody, alternativních trestů, Probační a mediační služby České republiky společně s restorativní justicí a u komparaci vybraných alternativních trestů v ČR a SRN.

První kapitola charakterizuje trest, kdy vznikl, jeho právní úpravu, jeho funkce a hlavní účel.

Kapitola s názvem trest odnětí svobody se věnuje podmíněnému odsouzení k trestu odnětí svobody a podmíněnému odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem, ale i nepodmíněnému trestu.

Třetí kapitola se detailně věnuje jednotlivým druhům alternativních trestů, kam patří domácí vězení, obecně prospěšné práce, peněžitý trest, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, zákaz činnosti, vyhoštění a další.

Čtvrtá kapitola zahrnuje Probační a mediační službu České republiky, kde je za cíl vysvětlit jednotlivé pojmy a objasnit restorativní justici. Pátá kapitola obsahuje komparaci vybraných alternativních trestů v ČR a SRN.

V empirické části bakalářské práce je použita komparativní metoda. Jsou zpracovány jednotlivé analýzy. Analýzy zaměřující se na celkový stav vězněných osob a jednotlivé druhy alternativních trestů. Grafy jsou znázorněny od roku 2012 do roku 2015. Na závěr jsou analýzy vyhodnoceny patřičným grafem, kde jde vyobrazen početní rozdíl mezi danými alternativními tresty.

2 TREST

2.1 Historie trestání

Právo jako regulátor společenského života má nepochybně svůj původ v dávnověké historii lidstva. Je možno předpokládat, že i ta nejprimitivnější lidská společnost představovala určitou formu organizace. Kromě norem náboženských a morálních se postupně vytvářelo i právo jako souhrn pravidel stanovujících přípustné chování individua.

Právo v jeho přirozenoprávním chápání existuje v dějinách lidstva mnoho století. V jeho prvních fázích by bylo možno dovozovat, že obsahuje i určité prvotní chápání zločinu jako protispoločenského jednání. V počátku byly normy přirozeného práva chápány jako nařízení či pokyny dané lidem nějakou vyšší mocí existující mimo lidské vědomí. Tyto principy dané vyšší mocí byly silnější než zákony vytvořené lidmi. Pravidla chování, objevující se zejména v normách náboženských, se v procesu vývoje stala i obsahem základních pravidel chování člověka stanovených právem církevním a světským. Jako příklad je možno uvést imperativy „nezabiješ“ a „nepokradeš“. Pochopitelně existuje i mnoho dalších pravidel, které postupně převzalo právo. V civilizačním procesu lidstva tak postupně vznikají různé právní systémy vycházející právě z jeho přirozenoprávního pojetí. Přirozené právo má značný význam pro vývoj trestního práva. Jednotlivá pravidla vycházející z přirozenoprávních principů se objevují již v Chamurapiho zákoníku, prvním známém právním dokumentu, a v civilizačním procesu lidstva pak různé právní systémy vycházející právě z těchto principů. Přirozené právo je základním východiskem k systému před zákonem, svobodu člověka, projevu, vyznání a právo na soukromé vlastnictví. Svobodu definuje jako právo činit vše, co neškodí druhému. Svoboda člověka je omezená jen svobodou ostatních. Zákon může proto zakázat jen to, co je nebezpečné pro společnost.¹

¹ KONDRYSOVÁ, Květuše. *Nebezpečnost trestného činu pro společnost*. Plzeň, 2000

2.2 Funkce a účel trestu

Trestní právo s jeho sankcemi je jedním z nepostradatelných nástrojů sloužících k udržení společenského pořádku, k ochraně základních právních hodnot a zájmů, na nichž má společnost životní zájem. Bez trestněprávních prostředků by bylo řádné soužití v lidské společnosti nemyslitelné. Plnění této ochranné funkce je právním důvodem existence trestněprávních sankcí, vázaných na trestné činy předvídané trestním zákoníkem. Ochrany společnosti před trestnými činy má být dosahováno jak pohrůzkou trestními sankcemi, tak jejich ukládáním a výkonem.

Z povahy trestního práva plyne, že k ochraně těchto právních hodnot a zájmů jsou určeny sankce, které citelně zasahují do osobnostní sféry dotčené osoby. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, rozlišuje dva druhy těchto sankcí – tresty a ochranná opatření. Formy reakce na porušení práva, které tyto sankce představují, mohou být pro svou závažnost použity jen jako ultima ratio – poslední prostředek, v němž je spatřována jediná možnost, jak pachateli zabránit v páchání dalších trestných činů a u ostatních občanů společnosti posílit jejich důvěru v patřičnou účinnost právních norem. Tam, kde je to k ochraně právního řádu postačující, nutno dát přednost prostředkům jiných právních odvětví. Uplatňování trestních sankcí musí být v souladu s požadavky humanismu a ekonomie trestní hrozby. Z nich vyplývá, že újma, která je dotčené osobě trestní sankcí působena, nemá převyšovat míru k ochraně společnosti nezbytně nutnou. Trest spojený se ztrátou svobody je proto nutno použít, pokud nelze zamezit trestným činům a zajistit obnovení narušených právních vztahů alternativním řešením (upuštěním od potrestání, podmíněným zastavením trestního stíhání apod.) ani aplikací tzv. alternativních trestů (např. trestu obecně prospěšných prací, trestu peněžitého). Vzhledem k závažnosti zásahu do osobnostní sféry pachatele, která je s trestními sankcemi spojena, musí být druh a intenzita tohoto zásahu normami trestního práva přesně vymezena. Pokud má být trestními sankcemi dosaženo odpovídajícího pozitivního účinku na dotčeného, musejí konsekvence tohoto právního zásahu odpovídat hlediskům spravedlnosti a přiměřenosti. Jen takové trestní sankce mohou být v právním státě obecně akceptovány jako záruka nastolení právního pořádku, vedoucího k zamezení trestné činnosti potenciálních pachatelů.²

² ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. s. 485-488 ISBN 978-80-7400-428-5.

„Trest znamená opatření státního donucení ukládané soudy v trestním řízení za trestný čin jeho pachateli, které mu působí určitou újmu a které vyslovuje odsudek ze strany společnosti trestného činu a jeho pachatele. Pokud slouží trest stejnému účelu jako trestní zákon, musí vycházet ze stejných zásad, na kterých je založeno trestní právo hmotné. „Účelem trestu je ochrana společnosti před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti a vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život, a tím působit výchovně i na ostatní členy společnosti.“³

V systému trestů dle trestního zákoníku převažují druhy trestů, které nejsou spojeny s odnětím svobody a s izolací pachatele od společnosti, protože se předpokládá, že značná část pachatelů je méně narušena, zejména jsou-li odsouzeni poprvé, a u těchto pachatelů by se mohly nepříznivě projevit některé škodlivé důsledky spojené s výkonem nepodmíněného trestu odnětí svobody. Ty spočívají zejména v násilném vytržení pachatele z přirozeného sociálního prostředí, narušení jeho sociálně užitečných svazků a v riziku negativního vlivu více narušených osob v době výkonu takového trestu na odsouzeného pachatele. Zároveň se uložení trestů nespojených s odnětím svobody chápe jako projev důvěry vůči pachateli, přičemž při jejich výkonu je možnost opřít se o pachatelovy kladné vlastnosti a návyky a na výchovném zacházení s ním se mohou podílet odborníci i laická veřejnost. V neposlední řadě pak výkon trestu odnětí svobody vyžaduje vynaložení značných finančních, materiálních a dalších prostředků (budování věznic, udržování jejich provozu, zajištění kvalifikovaného vězeňského personálu atd.), přičemž v České republice je ve srovnání s jinými státy Evropy stále příliš vysoký počet osob ve výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody v přepočtu na celkový počet obyvatel. V celosvětovém vývoji se vzhledem k tomu prosazuje úsilí o širší využívání trestů nespojených s odnětím svobody a postupné nahrazování trestu odnětí svobody těmito alternativami. Hlavní důvody tohoto úsilí je třeba spatřovat zejména v tom, že alternativy trestu odnětí svobody nemají nevýhody spojené s výkonem odnětí svobody, jejich výkon je spojen s nižšími náklady a nejsou překážkou pro opětovné začlenění pachatele do společnosti, ale naopak v řadě případů mu účinně napomáhají. Nabízejí pachateli v určitém smyslu výběr mezi různými možnostmi, které mají pro něj rozdílné důsledky, a tím ho mohou pozitivně motivovat.⁴

³ NOVOTNÝ, František. *Trestní právo hmotné*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. s. 208 ISBN 978-80-7380-083-3

⁴ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5

2.3 Restorativní justice

Restorativní justice pochází z anglického slova restore – obnovit, navrátit do původního stavu. „*Vychází z myšlenky, že trestný čin je sociální konfliktem mezi dvěma a více jednotlivci a mezi jejich normami a normami ve společnosti, v níž se nacházejí, a lze jej účinně řešit jen za aktivní účasti všech dotčených osob.*“⁵

Je to stále se rozvíjející princip spravedlnosti, ze kterého vychází alternativní tresty, alternativní způsoby řešení trestních věcí a tedy i činnost Probační a mediační služby. Začal se rozvíjet v polovině 80. let 20. století, a to nejprve v USA a Kanadě, a později se pomalu dostával i do západní Evropy.

Tato justice si zakládá na principech, a to například, že zločin nemá být považován za porušení společenského pořádku ani za překročení abstraktních právních a morálních pravidel, ale má být chápán především jako škoda (újma), která byla způsobena oběti a jako hrozba pro bezpečnost společnosti. Dále že u škody se jedná o újmu fyzickou, psychickou, materiální, o ztrátu společenského postavení, osobního a rodinného života. A v neposlední řadě, že reakce na zločin má přispět k odstranění škody a hrozby, anebo že pachatel se má aktivně podílet na náhradě způsobené škody.⁶

Zaměřuje se na pachatele, oběť, ale i na celou společnost neboli komunitu, v níž pachatel žije, a jež je mnohdy trestným činem dotčena, stejně jako přímo poškozený.

Rozdíl mezi trestající a restorativní justicí spočívá v tom, že u trestající je trestný čin porušením práva a prohřeškem proti státu, že porušením zákona vzniká škoda, a že spravedlnost je naplněna prostřednictvím uznání viny pachatele a jemu uložené újmy. Kdežto u restorativní justice je to tak, že trestný čin je prohřeškem proti osobě a narušením vzájemných osobnostních vztahů, že porušení normy vytváří závazky a povinnosti, a že k naplnění spravedlnosti dochází za účasti poškozeného, pachatele a členů komunity, kteří usilují o obnovu narušeného stavu a vztahů.⁷

Restorativní justice se zabývá újmami, které vznikly trestným činem. Usiluje o zohlednění potřeb poškozeného, podporuje odpovědnost pachatele a zapojuje poškozeného, pachatele a komunitu do procesu řešení.

⁵ ŽATECKÁ, Eva. *Postavení a úkoly Probační a mediační služby*. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing, 2007. Právo (Key Publishing). s.11 ISBN 978-80-87071-55-7

⁶ ŽATECKÁ, Eva. *Postavení a úkoly Probační a mediační služby*. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing, 2007. Právo (Key Publishing). s.12 ISBN 978-80-87071-55-7

⁷ ŽATECKÁ, Eva. *Postavení a úkoly Probační a mediační služby*. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing, 2007. Právo (Key Publishing). S.17 ISBN 978-80-87071-55-7

2.4 Restributivní justice

V pojetí tradičního modelu odplatné neboli trestající justice (restitutivní justice) byl a doposud do značné míry stále je primární obětí trestného činu stát. Všechny síly a prostředky jsou soustřeďovány na ochranu státu před pachateli, kteří ohrožují veřejný zájem. Trestní justice se ve většině zemí soustřeďuje na pachatele a až na málo výjimek oběti přehlíží. Předává si je mezi sebou policie, veřejný žalobce a soud, aniž by se někdo důkladně zabýval jejich problémy.

Restributivní model trestní spravedlnosti je založen na skutečnostech, že k nápravě vzniklé situace je možné dospět prostřednictvím újmy a omezení pachatele. V praxi se však ukazuje, že toto mnohdy funguje kontraproduktivně a to jak v případě pachatele, tak i v případě poškozeného.⁸

Hlavními znaky restributivní justice jsou, že je zločin definován jako újma způsobená státu, pozornost je soustředěna na zavržení a odsudek, způsobení újmy je jako prostředek potrestání a prevence recidivy, spravedlnost je garantovaná právem na spravedlivý proces, jedna sociální nespravedlnost je nahrazena jinou, delikt je chápán jako konflikt mezi jednotlivcem a státem, dotčené sociální společenství je odsunuto stranou a je formálně zastupováno státem, stát vystupuje proti pachateli a opomíjí či nezdůrazňuje práva oběti a odpovědnost pachatele za čin vede k jeho potrestání.

Oba přístupy restributivní a restorativní justice se shodují v tom, že je zapotřebí zachovat úměrný vztah mezi spáchaným jednáním a odpovědí na něj. Liší se však ve způsobu jak k tomu dospět.

2.5 Trestněprávní politika státu

Výkon trestu je upravený několika zákony, nařízeními vlády, nařízeními generálního ředitele Vězeňské služby, nařízeními ministra spravedlnosti a nařízeními ředitelů organizačních jednotek.

⁸ ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. s. 13 ISBN 80-902998-1-4.

Jedná se zejména o (vše v platném znění):

- Listina základních práv a svobod,
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník,
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním,
- Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích (od 1.7.2017 zákon č. 250/2016 Sb. o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich),
- Zákon č. 218/2003 Sb., zákon o soudnictví ve věcech mládeže,
- Zákon č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob,
- Zákon č. 45/2013 Sb. o obětech trestných činů,
- Zákon č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů,
- Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody,
- Zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby.

Základní právní normou pro ukládání trestů je zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále jen „trestní zákoník“), v případě ukládání trestů osobám mladším 18 let v návaznosti na trestní zákoník zákon č. 218/2003 Sb., zákon o soudnictví ve věcech mládeže.

2.6 Zásady pro ukládání trestů

V § 39 trestního zákoníku je uvedeno, že:

„(1) Při stanovení druhu trestu a jeho výměry soud přihlédne k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu, k osobním, rodinným, majetkovým a jiným poměrům pachatele a k jeho dosavadnímu způsobu života a k možnosti jeho nápravy. Dále přihlédne k chování pachatele po činu, zejména k jeho snaze nahradit škodu nebo odstranit jiné škodlivé následky činu, a pokud byl označen jako spolupracující obviněný, též k tomu, jak významným způsobem přispěl k objasnění zločinu spáchaného členy organizované skupiny, ve spojení s organizovanou skupinou nebo ve prospěch organizované zločinecké skupiny. Přihlédne také k účinkům a důsledkům, které lze očekávat od trestu pro budoucí život pachatele.

(2) Povaha a závažnost trestného činu jsou určovány zejména významem chráněného zájmu, který byl činem dotčen, způsobem provedení činu a jeho následky, okolnostmi, za kterých byl čin spáchán, osobou pachatele, mírou jeho zavinění a jeho pohnutkou, záměrem nebo cílem.

(3) Při stanovení druhu trestu a jeho výměry soud přihlédne k polehčujícím a přitěžujícím okolnostem (§41 a 42), k době, která uplynula od spáchání trestného činu, k případné změně situace a k délce trestního řízení, trvalo-li nepřiměřeně dlouhou dobu. Při posouzení přiměřenosti délky trestního řízení soud přihlédne ke složitosti věci, k postupu orgánů činných v trestním řízení, k významu trestního řízení pro pachatele a k jeho jednání, kterým přispěl k průtahům v trestním řízení.⁹

„Účelem trestu je ochrana společnosti před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti a vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život, a tím působit výchovně i na ostatní členy společnosti.“¹⁰

Výběr druhu trestu je závislý na konkrétní škodlivosti trestného činu pro společnost a na osobně pachatele. Při výměře trestu soud dále přihlédne k tomu, zda trestný čin pachatel spáchal ve stavu zmenšené přičetnosti, který si, a to ani z nedbalosti, nepřivodil vlivem návykové látky. Dále také přihlíží k polehčujícím a přitěžujícím okolnostem. Trest musí být spravedlivý. Nesmí být ani přísnější, ani mírnější, než je nutné k ochraně společnosti před trestnými činy. Základem pro posouzení spravedlnosti trestu je jeho základní účel či cíl – ochrana společnosti před pachateli trestných činů. Soud může upustit od potrestání pachatele, pokud toho lituje a projevuje účinnou snahu po nápravě. Tohle platí jen u trestných činů s menší škodlivostí ke společnosti. Pokud soud upustí od trestu, hledí se na pachatele jako by nebyl odsouzen. Dále může soud upustit od potrestání pachatele, považuje-li to za potřebné pro stanovenou dobu sledovat chování pachatele, anebo když pachatel spáchal trestný čin ve stavu zmenšené přičetnosti, který si nepřivodil, byť i z nedbalosti, sám vlivem návykové látky, a soud má za to, že ochranné léčení zajistí jeho nápravu a ochranu společnosti lépe než trest. Pachateli, jemuž bylo upuštěno od potrestání, soud může uložit přiměřená omezení a povinnosti směřující k tomu, aby vedl řádný život, jako například podrobit se výcviku pro získání vhodné pracovní kvalifikace, podrobit se vhodnému programu sociálního výcviku a převýchovy nebo programům psychologického poradenství, zdržet se návštěv hazardních her, hraní na hracích přístrojích a sázek, nebo se zdržet návštěv nevhodného

⁹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou : zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, advokátní tarif*. 4. aktualiz. vyd. podle stavu k 1.10.2013. Praha: Leges, 2013. s. 70 Glosátor. ISBN 978-80-87576-69-4

¹⁰ NOVOTNÝ, František. *Trestní právo hmotné*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. s. 208 ISBN 978-80-7380-083-3

prostředí a styku s určitými osobami. Dále mu uloží, aby nahradil škodu, kterou způsobil. Jestliže pachatel vyhoví všem podmínkám, vysloví soud, že se osvědčil.¹¹

¹¹ NOVOTNÝ, František a Josef SOUČEK. *Trestní právo hmotné*. 3., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. s. 234-240 ISBN 978-80-7380-291-2

3 TREST ODNĚTÍ SVOBODY

I když se práce zabývá alternativními tresty, pro přehlednost systematiky trestu jsou uvedeny tresty spojené s odnětím svobody. Trest odnětí svobody představuje jednu ze základních možností zásahu státní moci do základních práv a svobod jednotlivce. Tento zásah je až natolik závažný, že právní rámec pro ukládání a výkon trestu odnětí svobody je dán na evropské úrovni.

System trestů *de lege lata* je tvořen dvěma subsystemy, a to tresty pravidelnými a tresty výjimečnými. Trest odnětí svobody plní rovněž roli náhradního trestu. Někdy se rozlišuje trest odnětí svobody jako trest „primární“, tedy nepodmíněný trest odnětí svobody vyslovený rozsudkem, a jako trest „sekundární“, který je ukládán pro případ, že by jiný druh trestu nebyl vykonán, a který zajišťuje prosazení soudem vysloveného výroku o trestu jiným způsobem.¹²

3.1 Nepodmíněný trest odnětí svobody

Nepodmíněný trest odnětí svobody lze označit jako trest nejpřísnější, univerzální a v určitých případech nezastupitelný. Trest je obsažen v každé skutkové podstatě ve zvláštní části trestního zákona. Lze ho uložit za každý trestný čin a kterémukoli (dospělému) pachateli. Dále představuje nejzávažnější zásah do nejširšího okruhu základních práv a svobod jedince. Znamená nejen zbavení osobní svobody spojené s povinností podrobit se určitému režimu výkonu trestu, ale i vylučuje též řadu jiných práv a svobod, jako je například právo sdružovat se, právo podnikat, nedotknutelnost osoby a jejího soukromí či zachování listovního tajemství.

Nepodmíněný trest odnětí svobody se vykonává ve věznicích, kde maximální výměra trestu činí 20 let, pokud nejde o mimořádné zvýšení trestu odnětí svobody, ukládání trestu odnětí svobody pachateli trestného spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny nebo o výjimečný trest. Při mimořádném zvýšení trestu odnětí svobody může soud pachateli, který opětovně spáchal zvlášť závažný zločin, ač byl za takový nebo jiný zvlášť závažný zločin potrestán, uložit trest odnětí v rámci trestní sazby, jejíž horní hranice se zvyšuje o jednu

¹² KALVODOVÁ, Věra. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). s. 41 ISBN 978-80-7552-163-7

třetinu, a to za podmínky, že závažnost tohoto zločinu je vysoká nebo možnost nápravy pachatele je ztížena. Při ukládání trestu pachateli trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny se může horní hranice trestu zvýšit o jednu třetinu, kde se trest ukládá v horní polovině takto stanovené trestní sazby odnětí svobody, nejsou-li zároveň splněny podmínky pro mimořádní snížení trestu odnětí svobody. Dolní hranice u trestu odnětí svobody není obecně stanovena.¹³

Nepodmíněný trest odnětí svobody se vykonává ve věznici Vězeňské služby ČR. Věznice se člení podle režimu střežení na věznice s dohledem, dozorem, s ostrahou a se zvýšenou ostrahou. Ve věznici s dohledem se odsouzení mohou pohybovat bez omezení. Dohled vykonává vychovatel a to minimálně jedenkrát týdně. Odsouzenému může být povolena jednou za dva týdny návštěva spojená s dočasným opuštěním věznice na dobu nejdéle 24 hodin. Ve věznici s dozorem se odsouzení pohybují zpravidla organizovaně pod dohledem zaměstnance Vězeňské služby. Některým odsouzeným může být povolen volný pohyb uvnitř věznice. Návštěvy se uskutečňují zpravidla bez dohledu zaměstnance Vězeňské služby. Jednou za měsíc může být uskutečněna návštěva spojená s opuštěním věznice na dobu nejdéle 24 hodin. Ve věznici s ostrahou se odsouzení pohybují organizovaně pod dohledem zaměstnance Vězeňské služby. Volný pohyb mimo věznici se odsouzeným nepovoluje. Výjimečně lze odsouzeným, u nichž lze předpokládat, že toho nezneužijí, povolit volný pohyb uvnitř věznice, zpravidla spojený s pracemi pro věznici. Ve věznici se zvýšenou ostrahou se odsouzení pohybují výhradně organizovaně pod dohledem příslušníka Vězeňské služby. Ani při plnění pracovních úkolů se volný pohyb odsouzeným nepovoluje. Zaměstnanec Vězeňské služby vykonává dohled nad jejich pracovní činností nejméně jedenkrát za 30 minut.¹⁴

3.2 Výjimečný trest

V současné právní úpravě je výjimečný trest označován jako zvláštní typ trestu odnětí svobody § 52 odst. 3. tr. zákoníku. Výjimečný trest odnětí svobody se ukládá nad dvacet do třiceti let anebo na doživotí. Ukládá se za zvlášť závažný zločin, u něhož to trestní zákoník ve zvláštní části dovoluje. V trestních systémech různých států nalézt v zásadě tři možnosti

¹³ KALVODOVÁ, Věra. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). s. 41-45 ISBN 978-80-7552-163-7

¹⁴ MATOULEK, Josef a Helena SEJKOROVÁ. *Právní rádce odsouzeného*. Praha: Leges, 2011. Praktik (Leges). s. 22-24 ISBN 978-80-87212-89-9

v tomto směru, a to trest smrti, doživotní trest odnětí svobody s možností podmíněného propuštění či bez ní a dlouhodobý, časově omezený trest odnětí svobody. Soud může uložit trest odnětí svobody na doživotí pouze pachateli, který spáchal zvlášť závažný zločin vraždy podle §140 odst. 3, nebo jiný taxativně vyjmenovaný trestný čin v trestním zákoníku a to za dvou podmínek. Jedná se o dva předpoklady, které mohou být naplněny kumulativně. Jsou jimi zvlášť vysoká závažnost zločinu nebo obzvlášť ztížená možnost nápravy pachatele. Doživotní trest odnětí svobody je nejpřísnějším druhem trestu, jaký trestní zákoník zná. Proto jsou podmínky pro jeho uložení velmi přísné a musí být naplněny předpoklady, jako je závažnost takového zvlášť závažného zločinu. Uložení takového trestu vyžaduje účinná ochrana společnosti nebo není naděje, že by pachatele bylo možno napravit trestem odnětí svobody nad 20 až do 30 let.¹⁵

¹⁵ KALVODOVÁ, Věra. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). s. 61-64 ISBN 978-80-7552-163-7

4 ALTERNATIVNÍ TRESTY

Alternativa je volba trestu, která není spojená s trestem odnětí svobody. Alternativní trest nemůže obsahovat žádnou ztrátu svobody, protože jinak by šlo pouze o lepší trest odnětí svobody, o humánnější výkon trestu odnětí svobody. U alternativního trestu musí být pachatel schopný vyhovět podmínkám, které se týkají zvláště výše uloženého peněžitého trestu. Alternativní trest musí být uložený v délce, která je úměrná spáchanému trestnému činu a také musí být úměrný délce trestu odnětí svobody, který by byl za spáchaný trestný čin uložen.

Alternativní tresty lze chápat v širším slova smyslu, jako všechny druhy trestů obsažené v § 52 trestního zákoníku ovšem s výjimkou nepodmíněného trestu odnětí svobody. V užším pojetí lze alternativní trest vymezit jako náhradu za nepodmíněný trest odnětí svobody, přičemž do této skupiny spadají pouze trest obecně prospěšných prací, peněžitý trest, trest domácího vězení, podmíněné odsouzení a podmíněné odsouzení s dohledem. U mladistvých je do této skupiny zařazeno i peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu.¹⁶

Alternativní tresty se dají považovat za moderní trend v systému trestání. Jsou podstatnou součástí sankčního systému každého demokratického státu. Již od počátků svého zavádění do právního řádu ČR, v nich byl spatřován instrument, který pozitivně ovlivní způsob trestání. Rozšíření palety možných trestů o alternativy umožňuje soudům přistupovat k potrestání pachatelů s vyšší mírou individualizace. Zůstává však otázkou, zda jsou soudy schopny obsáhnout a patřičně zhodnotit veškeré relevantní podklady pro výběr konkrétní vhodné sankce, či zda ukládají dané tresty spíše jen na základě zúženého výběru z nich. Při uvádění alternativního trestání v život, se také argumentují nedostatky nepodmíněných trestů. Od alternativních trestů se především očekává, že sníží vězeňskou populaci a omezí přeplněnost věznic.

Důvody pro zavádění alternativních trestů můžeme rozřadit v návaznosti na předchozí kapitolu do tří hlavních skupin:

1) Humanitní důvody

¹⁶ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011. Teoretik. s.31. ISBN 978-80-87212-68-4

- Alternativy by měli být vyváženou formou trestání, kdy zásah do práv pachatele odpovídá míře jeho provinění a umožňuje jeho účinnější nápravu, nebo odčinění škodlivých následků
 - Alternativy mohou také sloužit k ochraně tzv. situačních pachatelů, kteří spáchali trestný čin z donucení okolnostmi, či prvopachatelům nedbalostních TČ, před umístěním do věznice, kde by byli vystaveni negativním vlivům vězeňského prostředí
 - Zavedení takových trestních sankcí, při jejichž uložení jsou zachovány sociální vazby s prostředím, v němž pachatel žije
- 2) Ekonomické důvody
- Nižší náklady spojené s výkonem alternativ a další finanční dopady (např. omezení finanční závislosti rodin pachatelů na státu)
- 3) Pragmatické důvody
- Pachatel trestaný na svobodě si dokáže zachovat určité sociální postavení v okolí
 - Přeměna NEPO trestů na alternativy nespojené s VTOS ulehčí kapacitnímu přepětí věznic
 - Nápomoc k zrychlení trestního řízení.¹⁷

4.1 Druhy alternativních trestů

Trestní zákoník v § 52 stanoví druhy trestů, které soud může uložit za spáchané trestné činy. Mezi alternativní tresty patří:

- podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody (§ 81 - § 83)
- podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem (§ 84 - § 87)
- domácí vězení (§ 60 - § 61)
- obecně prospěšné práce (§ 62 - § 65)
- propadnutí majetku (§ 66)

¹⁷ OSMANČÍK, Otakar a Jan ROZUM. *K problematice alternativních trestů a opatření*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1996. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). s. 9-15 ISBN 80-86008-26-6

- peněžitý trest (§ 67 - § 68)
- propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty (§ 70- § 72)
- zákaz činnosti (§ 73 - § 74)
- zákaz pobytu (§ 75)
- zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce (§ 76 - § 77)
- ztráta čestných titulů a vyznamenání (§ 78) – vedlejší trest ukládaný u úmyslných trestných činů
- ztráta vojenské hodnosti (§ 79) – vedlejší trest ukládaný u úmyslných trestných činů
- vyhoštění (§ 80)

4.1.1 Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody

Podmíněné odsouzení (§ 81 – § 83 trestního zákoníku) spočívá v tom, že soud sice uloží trest odnětí svobody, avšak nepřistoupí k jeho okamžitému výkonu, resp. výkon odkládá na tzv. zkušební dobu. Tento trest je výstraha pro odsouzeného, jaké následky by mělo porušení jeho povinností v průběhu zkušební doby. Pokud výstrahu respektuje, trest odnětí svobody není vykonán. Hledí se na pachatele jako na neodsouzeného. Soud může podmíněně odložit výkon trestu odnětí svobody nepřevyšujícího tři léta, pokud má důvodně za to, že není třeba výkonu trestu. Přitom soud přihlíží k osobě k poměrům pachatele a zejména k jeho dosavadnímu životu a prostředí, ve kterém žije a pracuje a okolnostem případu.

Při podmíněném odsouzení soud stanoví zkušební dobu na jeden rok až pět let, která začíná běžet od právní moci rozsudku. Dále lze také uložit přiměřená omezení a přiměřené povinnosti ohledně vedení řádného života. Mezi přiměřená omezení nebo povinnosti stanovené v § 48 odst. 4 trestního zákoníku patří zejména podrobit se výcviku pro získání vhodné pracovní kvalifikace, podrobit se vhodnému programu sociálního výcviku a převýchovy, podrobit se léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením podle tohoto zákona, podrobit se vhodným programům psychologického poradenství, zdržet se návštěv nevhodného prostředí, sportovních, kulturních a jiných společenských akcí a styku s určitými osobami, zdržet se neoprávněných zásahů do práv nebo právem chráněných zájmů jiných osob, zdržet se hazardních her, hraní na hracích přístrojích a sázek, zdržet se

požívání alkoholických nápojů nebo jiných návykových látek, uhradit dlužné výživné nebo jinou dlužnou částku, veřejně se osobně omluvit poškozenému, nebo poskytnout poškozenému přiměřené zadostiučinění.¹⁸

Odsouzenému se zpravidla ukládá, aby podle svých sil nahradil škodu způsobenou trestným činem. To je potřeba odlišit od povinnosti nahradit škodu. Jde-li o pachatele ve věku blízkém věku mladistvých, může soud v zájmu využití výchovného působení rodiny, školy a dalších subjektů uložit též některá z výchovných opatření uvedených v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže za obdobného užití podmínek stanovených pro mladistvé.¹⁹

4.1.2 Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem

Podmíněné odsouzení (§ 84 - § 87 trestního zákoníku) s dohledem znamená, že výkon uloženého trestu odnětí svobody nepřevyšující tři léta je podmíněně odložen na zkušební dobu a pachatel je ještě vystaven dohledu probačního úředníka, zkušební doba a možnost uložení přiměřených omezení a přiměřených povinností jsou stejné jako při podmíněném odkladu výkonu trestu odnětí svobody. Zde se jedná o přísnější institut. Trest je určen pro pachatele, kteří jsou určitým způsobem narušení a jejich chování se v průběhu zkušební doby musí kontrolovat a pozitivně ovlivňovat a poskytnout mu potřebnou péči a pomoc ve zkušební době.. Pokud se podmíněně odsouzený osvědčí, hledí se na něj jako kdyby nebyl odsouzen. V jiném případě soud rozhodne, že se trest vykoná a zároveň rozhodne i o způsobu výkonu trestu. Zkušební dobu soud stanoví na jeden rok až pět let a počíná právní mocí rozsudku. Soud může uložit přiměřená omezení a přiměřené povinnosti, které směřují k tomu, aby vedl řádný život. Dále uloží pachateli, aby dle svých sil nahradil škodu nebo odčinil nemajetkovou újmu, kterou trestným činem způsobil.²⁰

¹⁸ JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou : zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, advokátní tarif*. 4. aktualiz. vyd. podle stavu k 1.10.2013. Praha: Leges, 2013. 1301 s. Glosátor. s. 88 ISBN 978-80-87576-69-4

¹⁹ NOVOTNÝ, František a Josef SOUČEK. *Trestní právo hmotné*. 3., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. s. 271 ISBN 978-80-7380-291-2

²⁰ NOVOTNÝ, František a Josef SOUČEK. *Trestní právo hmotné*. 3., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. s. 271 ISBN 978-80-7380-291-2

4.1.3 Domácí vězení

Domácí vězení (§ 60 a § 61 trestního zákoníku) představuje druh alternativního trestu, který má svůj původ v zámoří. V USA byl užíván již v osmdesátých letech 20. století, v Evropě se v různých podobách můžeme s tímto trestem setkat ve Velké Británii, Belgii, Nizozemí, Francii a Švédsku. Ve Švýcarsku a Německu se s touto sankcí prozatím prováděly experimenty.

Trest domácího vězení může být uložen jako trest samostatný jen případě, že vzhledem k povaze závažnosti činu a osobě a poměrům pachatele není uložení jiného trestu třeba (§ 60 odst. 2 tr. zák.). Trest lze uložit jako trestní opatření i mladistvým pachatelům zák. č. 218/2003 Sb., zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Domácí vězení nelze uložit vedle trestu odnětí svobody, a to ani vedle trestu odnětí svobody podmíněně odloženého, a vedle trestu obecně prospěšných prací.²¹

4.1.3.1 Podmínky pro uložení trestu

Podmínka pro uložení trestu domácího vězení je odsouzení za přečin, tedy za jakýkoli nedbalostní trestný čin, nebo za úmyslný trestný čin, u něhož horní hranice sazby trestu odnětí svobody nepřesahuje pět let.

Další podmínkou je závěr soudu o tom, že postačí uložení tohoto trestu, a to i popřípadě vedle uložení trestu jiného. Podmínka pro uložení trestu domácího vězení je určitou protiváhou ustanovení, které omezuje možnost uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody u trestných činů, u nichž horní hranice trestní sazby odnětí svobody nepřesahuje pět let, jen na případy, kdy vzhledem k osobě pachatele uložení jiného trestu zjevně nevedlo k tomu, aby pachatel vedl řádný život.

Soud vedle posuzování dostatečnosti trestu hodnotí i povahu a závažnost činu a poměry pachatele. Povaha činu může odstranit uložení domácího vězení typicky např. u deliktu spáchaného přímo z domova, kupř. prostřednictvím internetu a také při deliktech

²¹ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011. s. 332 Teoretik. ISBN 978-80-87212-68-4

ohledně domácího násilí. Závažnost činu může být důvodem pro odmítnutí trestu domácího vězení, pokud by se tento trest jevil jako jednoznačně neadekvátní.²²

Následující podmínkou pro uložení trestu pachatele spočívá v písemném slibu. Pachatel dává písemný slib, že ve stanovené době se bude zdržovat v obydlí na určené adrese a při výkonu kontroly poskytne veškerou potřebnou součinnost. Tento slib má dva základní účely, a to posílení resocializačního účinku trestu domácího vězení a zajištění bezproblémového výkonu trestu domácího vězení, resp. Provádění kontroly tohoto trestu. Zákonná podmínka tedy spočívá ve zdržování se po stanovenou dobu v určeném obydlí a v poskytování veškeré potřebné součinnosti.

Soud může uložit pachateli přiměřená omezení nebo přiměřené povinnosti na dobu výkonu tohoto trestu směřující k tomu, aby vedl řádný život. Dále uloží pachateli, aby nahradil škodu či odčinil nemajetkovou újmu, kterou trestným činem způsobil.

Jestliže se pachatel v době od odsouzení do skončení výkonu trestu domácího vězení vyhýbá nástupu výkonu trestu, bez závažného důvodu poruší sjednané podmínky výkonu trestu domácího vězení, nebo jinak maří výkon tohoto trestu, může soud přeměnit trest domácího vězení nebo jeho zbytek v trest odnětí svobody a rozhodnout zároveň o způsobu jeho výkonu.

4.1.4 Obecně prospěšné práce

Trest obecně prospěšné práce upravuje trestní zákoník v § 62 až § 65 trestního zákoníku. Trest obecně prospěšných prací se účinností od 1. 1. 1996 stal součástí systému trestů českého trestního práva. Představuje moderní, typický alternativní druh trestu. Jsou určeny pro pachatele, které nestačí postihnout prostřednictvím podmíněného trestu odnětí svobody a kterým není vhodné uložit peněžitý trest, př. s ohledem na špatné majetkové poměry pachatele. Jedná se o druh legální nucené práce, jehož účelem je nahrazování nepodmíněného trestu odnětí svobody.²³

„Soud může uložit trest obecně prospěšných prací, odsuzuje-li pachatele za přečin; jako samostatný trest může být trest obecně prospěšných prací uložen, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu

²² ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011. s. 334 Teoretik. ISBN 978-80-87212-68-4

²³ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011. Teoretik. s. 295 ISBN 978-80-87212-68-4

*není třeba. Trest obecně prospěšných prací spočívá v povinnosti odsouzeného provést ve stanoveném rozsahu práce k obecně prospěšným účelům spočívající v údržbě veřejných prostranství, úklidu a údržbě veřejných budov a komunikací nebo jiných činnostech ve prospěch obcí, nebo ve prospěch státních nebo jiných obecně prospěšných institucí, které se zabývají vzděláním a vědou, kulturou, školstvím, ochranou zdraví, požární ochranou, ochranou životního prostředí, podporou a ochranou mládeže, ochranou zvířat, humanitární, sociální, charitativní, náboženskou.*²⁴

Výměra trestu obecně prospěšných prací je 50 až 300 hodin. Trest může být uložen také vedle jiného trestu, avšak s výjimkou trestu odnětí svobody a trestu domácího vězení. Dříve totiž zákonodárce do českého trestního práva zakotvil, že není možné ukládat trest vedle trestu odnětí svobody, poté vyjádřil i neslučitelnost trestu obecně prospěšných prací s novým druhem trestu, tj. trestem domácího vězení. Nový trestní zákoník dále provedl výraznou změnu do právní úpravy trestu obecně prospěšných prací, která spočívá v omezení možnosti ukládat tento trest opakovaně, po jeho předchozím neúspěšném výkonu. Změna byla provedena kvůli negativním zkušenostem s pachateli, kterým byl trest ukládán opakovaně i přesto, že při předchozím odsouzení tito pachatelé nesplnili povinnosti vyplývající z tohoto trestu a došlo k přeměně na trest odnětí svobody. Při ukládání trestu soud přihlédne k stanovisku pachatele, jeho zdravotnímu stavu a možnostem uložení. U zdravotní nezpůsobilosti k soustavnému výkonu práce tento trest není možno uložit.²⁵

4.1.4.1 Povinnosti odsouzeného

Trest uložený pachateli musí být vykonán ve stanoveném rozsahu a ve lhůtě dvou let. Lhůta počíná běžet nařízením výkonu trestu, tedy nabytím právní moci usnesení soudu podle § 336 odst. 2 trestního řádu. Pozastavuje se, když odsouzený nemůže vykonávat obecně prospěšné práce z důvodu zdravotní či zákonné překážky, nebo je ve vazbě.

²⁴ JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou : zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, advokátní tarif*. 4. aktualiz. vyd. podle stavu k 1.10.2013. Praha: Leges, 2013. 1301 s. Glosátor. s. 106 ISBN 978-80-87576-69-4

²⁵ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011. Teoretik. s. 298 ISBN 978-80-87212-68-4

Další povinnost pachatele spočívá ve vedení řádného života. To znamená, že se pachatel nesmí dopustit nového trestního činu. Toto nařízení má už od odsouzení, tj. od doby, kdy rozsudek či trestní příkaz, jímž byl tento trest uložen, nabude právní moci.

Třetí povinností je dodržování uložených přiměřených omezení a povinností, resp. výchovných povinností. V ustanovení § 63 odst. 2 trestního zákoníku zákon dává soudu možnost po dobu výkonu trestu uložit pachateli některé z přiměřených omezení či některou z přiměřených povinností, které jsou demonstrativně vypočteny v § 48 odstavci 4 trestního zákoníku, zpravidla pak má soud pachateli uložit povinnost nahradit podle svých sil škodu nebo nahradit nemajetkovou újmu, kterou svým přečinem způsobil, případně vydat bezdůvodné obohacení získané přečinem.²⁶

Při nesplnění podmínek uložených trestem obecně prospěšných prací, následuje sankce v podobě přeměny trestu obecně prospěšných prací na trest odnětí svobody. O této přeměně může soud rozhodnout i během stanovené doby pro výkon obecně prospěšných prací a to z důvodů, že odsouzený nevede řádný způsob života, vyhýbá se nástupu výkonu trestu obecně prospěšných prací, poruší podmínky výkonu trestu obecně prospěšných prací a to bez závažného důvodu, nebo že zaviněně nevykonává uložený trest ve stanovené době.

Přeměna trestu obecně prospěšných prací na trest odnětí svobody je stanovena zákonem. Podle toho se každá započatá jedna hodina nevykonaného trestu obecně prospěšných prací počítá jako jeden den odnětí svobody. Přeměna trestu obecně prospěšných prací na trest odnětí svobody je tedy možná maximálně na tři sta dnů.²⁷

4.1.5 Propadnutí majetku

Soud může uložit tento trest (§ 66 trestního zákoníku), odsuzuje-li pachatele k výjimečnému trestu nebo odsuzuje-li ho za zvlášť závažný zločin, jímž pachatel získal nebo se snažil získat majetkový prospěch pro sebe nebo pro někoho jiného. Majetkový prospěch nemusí být úměrný povaze a závažnosti činu, avšak vzhledem k závažnosti zásahu tímto trestem do majetkových práv pachatele musí být prospěch závažný, nikoli nepatrný. Trest postihuje všechnen majetek odsouzeného, nebo tu jeho část, kterou soud určí.

²⁶ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011. Teoretik. s. 307 ISBN 978-80-87212-68-4

²⁷ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011. Teoretik. s. 287-289 ISBN 978-80-87212-68-4

Tímto trestem nelze postihnout prostředky nebo věci, jichž je nezbytně třeba k uspokojení životních potřeb odsouzeného nebo osob, o jejichž výchovu nebo výživu je odsouzený povinen pečovat. Výrokem o propadnutí majetku zaniká společné jmění manželů. Majetek spadá státu. Soud může trest uložit bez stanovených podmínek v případě, že trestní zákon uložení trestu za spáchaný zločin dovoluje.²⁸

4.1.6 Peněžítý trest

Peněžítý trest (§ 67 - § 68 trestního zákoníku) představuje významnou alternativu krátkodobých trestů odnětí svobody. Tento trest není určen jen pro postih majetkových trestných činů, i když je zřejmá jeho majetková povaha. Tento trest má jednu významnou nevýhodu, a to tu, že nepostihuje pouze samostatného pachatele, ale i jeho rodinu a osoby, ke kterým má nějaké závazky. Ale je nutno podotknout, že i jiné druhy trestů mají podobný efekt.

Trestní zákoník zakotvuje tři možnosti uložení peněžitého trestu:

1. Jestliže pachatel pro sebe nebo pro jiného úmyslným trestným činem získal nebo se snažil získat majetkový prospěch.
2. Bez výše uvedených podmínek trestní zákon uložení tohoto trestu za spáchaný trestný čin dovoluje, nebo ho ukládá za přečin a vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele nepodmíněný trest odnětí svobody současně neukládá.
3. Jako samostatný trest může být peněžítý trest uložen, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba.²⁹

Peněžítý trest může být uložen tedy buď jako samostatný, nebo vedle jiného trestu. Nelze ho však spojit s trestem propadnutí majetku.

²⁸ NOVOTNÝ, František a Josef SOUČEK. *Trestní právo hmotné*. 3., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. s. 273 ISBN 978-80-7380-291-2

²⁹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou : zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, advokátní tarif*. 4. aktualiz. vyd. podle stavu k 1.10.2013. Praha: Leges, 2013. 1301 s. Glosátor. s. 111 ISBN 978-80-87576-69-4

Výměra peněžitého trestu se provádí prostřednictvím denních sazeb. Dříve se peněžitý trest ukládal stanovením finální částky, kterou byl odsouzený povinen zaplatit. Dnešní metoda má nevýhodu v tom, že soud musí zohlednit nejenom závažnost spáchaného činu a osobu pachatele, ale i jeho majetkové poměry. Podstata denních sazeb spočívá v rozhodnutí soudu o počtu denních sazeb. Soud tím vyjádří přísnost peněžitého trestu ve vztahu k závažnosti činu, včetně osoby pachatele. Poté musí stanovit výši každé denní sazby, čímž zohledňuje majetkové poměry pachatele. Výsledek je pak daný součinem stanoveného počtu denních sazeb a výši jedné sazby.³⁰

Denní sazba je ukládána v rozsahu 20 až 730 celých denních sazeb. Denní sazba činí nejméně 100,- Kč a nejvíce 50.000,- Kč. Současně v rozsudku soud stanoví, pro případ, že by trest nebyl ve stanovené době pachatelem vykonán náhradní trest odnětí svobody až na čtyři léta. Soud také může nevykonaný peněžitý trest přeměnit v trest domácího vězení nebo obecně prospěšných prací.

Ukládá-li soud peněžitý trest, stanoví pro případ, že by ve stanovené lhůtě nebyl vykonán, náhradní trest odnětí svobody až na čtyři léta. Náhradní trest nesmí však ani spolu s uloženým trestem odnětí svobody přesahovat horní hranici trestní sazby.

Peněžité opatření lze ukládat i mladistvým, kde působí zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Zákon obsahuje dva druhy této sankce, a to peněžité opatření a peněžité opatření s podmíněným odkladem jeho výkonu. Při ukládání tohoto trestu mladistvému se uplatní tytéž podmínky, které trestní zákoník stanoví pro dospělé pachatele. Přistupují k nim však ještě dvě další specifické podmínky, stanovené alternativně: mladistvý je výdělečně činný nebo jeho majetkové poměry uložení peněžitého opatření umožňují. Zde provádí šetření Probační a mediační služba a orgány sociálně-právní ochrany dětí. Výměra opatření je u mladistvých modifikována co do počtu i výše denních sazeb. Ukládá se v rozmezí od 10 do 365 denních sazeb. Denní sazba činí nejméně 100,- Kč a nejvíce 5000,- Kč. Peněžité opatření nemusí být nutně vykonáno vždy nebo v celém rozsahu. Soud může rozhodnout o uložení peněžitého opatření, že jeho zaplacení nebo nevykonaný zbytek bude nahrazen vykonáním obecně prospěšné činnosti v rámci probačního programu. Zde se jedná o specifický způsob upuštění od výkonu peněžitého opatření nebo jeho zbytku. Sankce u peněžitého opatření s podmíněným odkladem výkonu je koncipována jako podmíněné odsouzení. Soud může peněžité opatření odložit při splnění dvou alternativně stanovených podmínek, a to že soud má důvodně za to, že vzhledem k osobě mladistvého, zejména s přihlédnutím k jeho

³⁰ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Praha: Leges, 2014. Teoretik. s. 264 ISBN 978-80-87576-93-9

dosavadnímu životu a prostředí, ve kterém žije a pracuje, a k okolnostem případu, bude účelu trestního opatření dosaženo i bez jeho výkonu nebo soud přijme záruku za nápravu mladistvého a vzhledem k výchovnému vlivu toho, kdo záruku nabídl, má důvodně za to, že účelu trestního opatření bude dosaženo i bez jeho výkonu.³¹

4.1.7 Propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty

Propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty (§ 70- § 72 trestního zákoníku) se vztahuje pouze na věc, která je ve vlastnictví pachatele a která má vztah, k trestnému činu pachatele. Soud může uložit trest propadnutí, které bylo užito ke spáchání trestného činu, která byla ke spáchání trestného činu určena, kterou pachatel získal trestným činem nebo jako odměnu za něj, nebo kterou pachatel nabyl za věc nebo jinou majetkovou hodnotu. Trest propadnutí věci lze uložit pachateli i s jiným druhem alternativního opatření. Pokud se jedná o propadnutí majetku, je možno použít jen ve velmi výjimečných případech.³²

4.1.8 Zákaz činnosti

Trest zákaz činnosti (§ 73 - § 74 trestního zákoníku) má zabránit v dalším páčání trestné činnosti. Jeho smyslem je dočasně vyřadit pachatele z možnosti zastávat a vykonávat určité povolání, zaměstnání nebo funkci nebo vykonávat činnosti, k nimž je zapotřebí zvláštního povolení nebo jejich výkon upravují zvláštní předpisy. Tento trest je typická trestněprávní sankce za nejzávažnější porušení pravidel silničního provozu, pokud se jedná o trestné činy páchané v dopravě. Zákaz činnosti se ukládá nejméně na jeden rok a nejvýše na deset let, dopustí-li se pachatel trestného činu v souvislosti s touto činností. Tyto hranice nelze překročit. Byl-li tento druh trestu vykonán, hledí se na pachatele, jako by nebyl souzen.

³¹ KALVODOVÁ, Věra. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). s. 93 ISBN 978-80-7552-163-7

³² NOVOTNÝ, František a Josef SOUČEK. *Trestní právo hmotné*. 3., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. s. 274 ISBN 978-80-7380-291-2

4.1.9 Zákaz pobytu

Zákaz pobytu (§ 75 trestního zákoníku) omezuje svobodu pohybu a pobytu pachatele. Tyto svobody mohou být omezeny zákonem, jestliže je to nevyhnutelné pro ochranu veřejného pořádku, rodiny, zdraví, a mravnosti. V době zákazu pobytu se odsouzený nesmí zdržovat na určitém místě nebo v určitém obvodu a nesmí se vztahovat na místo nebo obvod, ve kterém má pachatel trvalý pobyt. Účelem tohoto trestu je odstranit pachatele z prostředí, se kterým souvisela jeho trestná činnost, nebo by mohla v budoucnosti ovlivnit páčání nových trestných činů. Soud může trest uložit za úmyslný trestný čin, vyžaduje-li to zřetelem na dosavadní způsob života pachatele a místo páčání činu ochrana veřejného pořádku, rodiny, zdraví, mravnosti nebo majetku. Trest lze uložit na jeden rok až deset let. Současně soud může pachateli uložit přiměřená omezení a přiměřené povinnosti. Trest zákazu pobytu může být uložen jako samostatný trest za trestný čin, na který trestní zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice trestní sazby nepřevyšuje tři léta, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba.

4.1.10 Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce

Trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce (§ 76 - § 77 trestního zákoníku) je zavedeným alternativním trestem od roku 2010 a je určen zejména pro pachatele trestných činů, kteří se dopouštějí trestné činnosti v souvislosti s konáním specifických sportovních, kulturních, či jiných akcí, jako jsou například hokejové zápasy apod. Zavedl se z důvodu násilí na sportovních utkáních, hlavně fotbalových zápasech. Soud při rozhodování o uložení trestu může vycházet z podkladů zpracovaných Probační a mediační činností v přípravném řízení, ve spolupráci s organizátorem akcí a v součinnosti s Policií ČR.³³

³³ ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a Dagmar DOUBRAVOVÁ (eds.). *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. S160 ISBN 978-80-7367-757-2

Odsouzený je tedy při výkonu trestu povinen spolupracovat s probačním úředníkem, který mu stanoví postupovat podle probačního plánu a považuje-li to probační pracovník za potřebné, v období konání akce, musí se odsouzený dostavit na určený útvar PČR.

Pojem společenská akce pokrývá nejen akce sportovní a kulturní, které trestní zákoník zmiňuje, ale i akce jiného druhu, při nichž dochází k uspokojování společenských potřeb, k sociální interakci, například plesy, diskotéky, lidové zábavy, manifestace, ceremoniály, oslavy významných výročí apod. Trestný čin nemusí být spáchán jen na místě a v době, kde se společenská akce koná, ale souvislost zde bude zachována, pokud se úmyslný trestný čin vztahuje ke konkrétní návštěvě společenské akce. Je nutné přesně vymezit, o jaký zákaz vtupu se jedná. Nelze zakázat vstup na všechny společenské akce. Zákaz musí být v rozsudku určený přesně a jednoznačně tak, aby nevznikaly pochybnosti při výkonu trestu a aby byl výkon trestu kontrolovatelný.³⁴

4.1.11 Vyhoštění

U trestu vyhoštění (§ 80 trestního zákoníku) soud vyhostí z území republiky pachatele, který není občanem České republiky nebo není osobou, která se označuje za uprchlíka. Trest se dá uložit jako samostatný nebo i vedle jiného trestu. Soud může uložit trest vyhoštění ve výměře od 1 roku do 10 let, anebo na dobu neurčitou. Cizinec může být vyhoštěn jen v případech stanovených zákonem. Občana České republiky tedy není možné vyhostit, a to ani zákonem. Účelem vyhoštění je zabránit pachateli trestného činu, který není občanem České republiky a není ani pokládán za uprchlíka, v páchání další trestné činnosti na území České republiky, pokud hrozí z jeho strany nebezpečí lidem, majetku, nebo jinému obecnému zájmu.

Trest vyhoštění uložit nelze, a to jestliže, se nepodařilo zjistit státní příslušnost pachatele, pachateli byl poskytnut azyl, pachatel má na území České republiky povolen trvalý pobyt, má zde pracovní a sociální zázemí a uložení trestu vyhoštění by bylo v rozporu se zájmem na spojování rodin, nebo hrozí nebezpečí, že pachatel bude ve státě, do kterého by měl být vyhoštěn, pronásledován pro svoji rasu, národnost, příslušnost k určité sociální skupině, politické nebo náboženské smýšlení, nebo jestliže by vyhoštění vystavilo pachatele mučení či nelidskému nebo ponižujícímu zacházení anebo trestu, pachatel je občanem

³⁴ SCHEINOST, Miroslav a Helena VÁLKOVÁ. *Teoretické a trestněpolitické aspekty reformy trestního práva v oblasti trestních sankcí*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). s. 59 ISBN 978-80-7338-154-7

Evropské unie nebo jeho rodinným příslušníkem bez ohledu na státní příslušnost a má na území České republiky povolen trvalý pobyt anebo je cizincem s přiznaným právním postavením dlouhodobě pobývajícího rezidenta na území České republiky podle jiného právního předpisu, neshledá-li vážné důvody ohrožení bezpečnosti státu nebo veřejného pořádku, pachatel je občanem Evropské unie a v posledních 10 letech nepřetržitě pobývá na území České republiky, neshledá-li vážné důvody ohrožení bezpečnosti státu, nebo pachatelem je dítě, které je občanem Evropské unie, ledaže by vyhoštění bylo v jeho nejlepším zájmu.³⁵

³⁵ JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou : zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, advokátní tarif*. 4. aktualiz. vyd. podle stavu k 1.10.2013. Praha: Leges, 2013. 1301 s. Glosátor. s. 125 ISBN 978-80-87576-69-4

5 PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY

Probační a mediační služba byla vytvořena na základě snahy pomoci trestní justici v oblasti sankcí, které byly vykonávány na svobodě při uplatňování nové trestní politiky. Tím přispěli i ke snížení počtu uvězněných osob. Tento orgán v rámci toho má předcházet kriminalitě, omezit její opakování, motivovat pachatele k nápravě škod, vést je k odpovědnosti za jejich život a v neposlední řadě zohledňovat potřeby a zájmy obětí. Probační služba je už dlouho nedílnou součástí trestní justice ve většině vyspělých zemí. Většina alternativních opatření k nepodmíněnému trestu odnětí svobody totiž vyžaduje působení specializovaných a kvalifikovaných pracovníků, kteří zajistí v praxi co možná nejefektivnější výkon jednotlivých alternativ či budou pomáhat při přípravě jejich aplikace. V průběhu 90. let 20. století už byly součástí českého trestního práva například tresty obecně prospěšných prací.³⁶

5.1 Historie Probační a mediační činnosti

K ovlivnění vzniku nových institucí přispěli v československém totalitním režimu především odborníci trestního práva, penologie, kriminologie, aj. koncem 60. let 20. století začaly díky těmto odborníkům posilovat sociálně – výchovné prvky při práci s pachateli trestných činů.

Ve spolupráci s Národním výborem hlavního města Prahy a Výzkumným ústavem kriminologickým vniklo v letech 1968 – 1971 experimentální středisko postpenitenciární péče, které se v rámci projektu Výzkum faktorů recidivy zabývalo sociálně nepřizpůsobivými občany, včetně těch, kteří byli propuštěni z trestu odnětí svobody. Díky tomu se začala uplatňovat nová profese sociálních kurátorů, jejichž působnost se rychle rozrůstala do dalších měst.³⁷

O několik let později začalo docházet ke specializaci profese. Začali například působit specialisté zabývající se pouze delikventní mládeží, tzv. kurátoři pro mládež. V 2. polovině

³⁶ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Vyd. 1. Praha: Leges. Teoretik. 2011. s. 352 ISBN 978-80-87212-68-4

³⁷ ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a Dagmar DOUBRAVOVÁ (eds.). *Probace a mediaci: možnosti řešení trestných činů*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. s.10. ISBN 978-80-7367-757-2

20. století se kromě kontroly začalo uvažovat i o pomoci trestně stíhaným mladistvým a jejich rodinám. Objevila se i myšlenka vzniku probačních center, ale tehdejší režim období Pražského jara 1968 tuto myšlenku pohřbil.

K dalšímu vývoji došlo až po roce 1989, kdy převrat přispěl k zásadním změnám politického a společenského systému. Začaly se objevovat další aktivity, jako bylo například zavedení institutu alternativ, které přispěly ke vzniku PMS v České republice.³⁸

5.2 Současnost Probační a mediační činnosti

V současnosti se PMS řídí zákonem č. 257/2000 Sb., zákon o Probační a mediační službě, který je účinný od 1. 1. 2001 (dále jen zákon o PMS). K této oblasti se vztahují i některá jiná ustanovení a to převážně § 49 a § 51 trestního zákoníku, které vymezují pojem dohled a § 27 b) trestního řádu. Důležité jsou i interní normy PMS, zvláště Statut PMS a Organizační řád PMS.³⁹

V čele probační a mediační služby stojí ředitel, který zajišťuje chod po stránce organizační, personální, hospodářské, materiální a finanční. Jmenuje ho a odvolává ministr spravedlnosti (Zákon o PMS). Po celé České republice je v současnosti 74 středisek a 4 pobočky PMS. Každé středisko má svého vedoucího, který je jmenován a odvoláván také ministrem spravedlnosti a to na návrh ředitele a Rady pro probaci a mediaci, což je poradní orgán ministra.⁴⁰

5.3 Probace

Pojem probace pochází z latinského slova probare – zkoušeti, ověřovati. „*Probací se rozumí organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným, nebo odsouzeným, kontrola výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, včetně uložených povinností*

³⁸ ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a Dagmar DOUBRAVOVÁ (eds.). *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. s.11 ISBN 978-80-7367-757-2

³⁹ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Vyd. 1. Praha: Leges. Teoretik. 2011. s. 353 ISBN 978-80-87212-68-4

⁴⁰ ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a Dagmar DOUBRAVOVÁ (eds.). *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. s.38 ISBN 978-80-7367-757-2

*a omezení, sledování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, dále individuální pomoc obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný život, vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám a tím došlo k obnově narušených právních i společenských vztahů.*⁴¹

Mezi probační činnosti patří zajištění výkonu a organizace dohledu probačního úředníka u uložených alternativních trestů a opatření, jako je trest obecně prospěšných prací, trest zákazu vstupu na sportovní a jiné společenské akce, podmíněný trest spojený s dohledem, podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody spojené s dohledem, nebo propuštění z ochranného léčení rovněž spojené s dohledem. Tato činnost je tedy založena na kontrole, pomoci a poradenství.

Jedná se o určitý typ opatření, spočívající v podmíněném odložení trestu, dále v osobní péči a dohledu, který byl uložen soudem tomu, kdo byl uznán vinným ve spáchání trestného činu. Probace je založena na soudním rozhodnutí a na celém systému služeb, které jsou zajišťovány prostřednictvím Probační a mediační služby odsouzenému.

V České republice se prvky probace objevily už v 60. letech 20. století. V této době se odborníci snažili posilnit sociálně-výchovné prvky při práci s pachateli trestných činů, a to zejména zaměřením se na odstranění příčin porušování právních norem. Později vzniklo středisko postpenitenciární péče, kde se pracovalo na projektu „Výzkum faktorů recidivy“, jehož cílem bylo ověřit účinné metody práce s tzv. sociálně nepřizpůsobivými občany, včetně propuštěných z výkonu trestu.⁴²

Základním cílem probačních služeb je informovat a hodnotit pachatele, poskytovat soudním a jiným orgánům potřebné informace a spolupůsobit při vynášení rozsudku. Dále spolupůsobit při rozvoji programů, které jsou zaměřeny na odklon trestního stíhání a pomáhat při jejich realizaci. Účastnit se organizace a kontroly alternativních trestů a opatření. Asistovat a pečovat o propuštěné, poskytovat jim sociální a psychologickou pomoc, podporu a poradenství a mnoho dalších. V některých zemích jsou tyto úkoly doplněny dalšími instituty, jako jsou programy pro oběti trestných činů, resocializační programy pro odsouzené, neb náhrada vazby.

⁴¹ ŽATECKÁ, Eva. *Postavení a úkoly Probační a mediační služby*. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing, 2007. Právo (Key Publishing). s.21 ISBN 978-80-87071-55-7

⁴² ŽATECKÁ, Eva. *Postavení a úkoly Probační a mediační služby*. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing, 2007. Právo (Key Publishing). s.23 ISBN 978-80-87071-55-7

5.4 Mediace

Původ má v latinském *medius*, *median*, což znamená střed, prostřední. „*Mediace je v zákoně vymezena jako mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi obviněným a poškozeným a činnosti směřující k urovnání konfliktního stavu, vykonávaná v souvislosti s trestním řízením.*“⁴³ Lze jí provádět jen se souhlasem obviněného a poškozeného.

Cílem mediace je potrestání obviněného či odškodnění poškozeného a nalezení řešení, které je akceptovatelné pro obě strany. Při využití mediace musíme vycházet z toho, že trestný čin považujeme za konflikt mezi pachatelem, obětí a společností. Kvůli tomu docházejí strany k řešení.

Mediace se často uplatňuje i v právu rodinném či obchodním. Je to dobrovolný a mimosoudní způsob projednání sporu, který doplňuje zavedené formy vypořádání sporu, tj. soudní řízení, a otevírá cestu pro více pružných řešení, než jsou ta, která zahrnuje tradiční trestní systém. Mediace má většinou podobu facilitovaného vyjednávání, což znamená, že jsou využívány některé techniky, co se používají v psychoterapii či poradenství. Dále je zaměřena na řešení problémů spojených s trestným činem a zájmy osob dotčených trestným činem. Mediace je založena na respektu zúčastněných osob, na jejich schopnostech a na jejich odpovědnost.

Mediace se dostala dále do České republiky. V roce 1991 se zformovalo tzv. *Out of court Alternatives for juveniles* – první snahy o mediaci v trestních věcech pro mladistvé. V Evropě se v oblasti mediace stala průkopnickou zemí Velká Británie koncem 70. let. Dále se rozšířila do Norska, Finska, Nizozemí, Rakouska a Německa. Postupně se rozvíjela a využívala v rámci odklonů, mladistvých a méně závažně trestné činnosti. Nejrazantnější vývoj nastal v 90. letech, kdy došlo k vymezení mediace a mediátora jeho přístupu ke stranám konfliktu, k rozvinutí teorie a metodologie. V současnosti se mediace praktikuje v Německu, Rakousku, Francii, Velké Británii, Norsku a Finsku.⁴⁴

⁴³ ŽATECKÁ, Eva. *Postavení a úkoly Probační a mediační služby*. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing, 2007. Právo (Key Publishing). s.28 ISBN 978-80-87071-55-7

⁴⁴ ŽATECKÁ, Eva. *Postavení a úkoly Probační a mediační služby*. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing, 2007. Právo (Key Publishing). s. 30 ISBN 978-80-87071-55-7

5.4.1 Stádia mediace

V prvním stádiu mediace se jedná o otevírající celý proces. Mediátor má za úkol dostatečně připravit strany na to, co je čeká. V úvodní řeči musí být obsaženo oslovení stran, představení mediátora, seznámení s mediací a s úlohou mediátora. Mediátor musí být nestranná osoba, která pomáhá stranám k případnému vytvoření dohody, musí klást důraz na důvěrnost těchto sezení a transparentnost (transparentnost spočívá v tom, že pokud se strana domnívá, že mediátor není nakloněn nebo není vůči ní nestranný, může požádat o jiného mediátora a s původní ukončit spolupráci). Základem je stanovit si základní pravidla setkání. Týká se to nepřerušování toho, kdo mluví, zákaz kouření, právo na přestávky, vypnutí mobilních telefonů, apod.

Ve druhém stádiu se mediátor snaží dostat tzv. „na hřebíček problémů“. V této chvíli strany zastávají určité pozice, kterými hájí své zájmy. Mediátor musí najít právě tyto zájmy, a tak podchytit předmět sporu. Ve většině případů mluví strany s mediátorem, nikoliv spolu. Mediátor má za úkol efektivně vyjednávat, naslouchat, zaměřit se na city, zájmy, vztahy, měl by dále zdůraznit problém řešení, apod.

Po druhé fázi nastává fáze, kde mediátor má zjistit požadavky obou stran a jejich postoje. Je třeba vynést tzv. agendu sporu s mediátorem, což jsou záležitosti, které bude nutné vyřešit oběma stranami, aby mediace byla úspěšná. Účel vytvoření agendy je následující. Identifikace jednoznačných témat, identifikace specifických témat, zarámování témat mediátorem, ovšem takovým způsobem, aby je mediátor sám nerozsoudil a stanovení pořadí, podle něhož budou daná témata projednávána. Dále by bylo vhodné v některých případech navrhnout setkání postupně jen s jednou ze stran.

V posledním tedy čtvrtém stádiu, které patří mezi nejdůležitější z hlediska možného uzavření dohody, účastníci navrhuji již konkrétní možná řešení a diskutují o nich. Mediátoři se snaží jen nasměrovat správným směrem a zároveň podporují pomocí různých technik, aby dospěli k případně dohodě. Pokud se dosaženo dohody, sepsat jí pomáhá též mediátor. Je totiž velmi důležité, aby všechno, na čem se strany dohodly, bylo stvrzeno písemně. U tohoto procesu mediace je důležité klást otázky: Jak? Kde? Proč? Proč ne?. Díky těmto otázkám mediátor získá veškeré informace. Důležitou roli zde hraje i neverbální komunikace, kde mediátor si všímá i postoje svých klientů.⁴⁵

⁴⁵ ŽATECKÁ, Eva. *Postavení a úkoly Probační a mediační služby*. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing, 2007. Právo (Key Publishing). s.34 ISBN 978-80-87071-55-7

6 KOMPARACE VYBRANÝCH ALTERNATIVNÍCH TRESTŮ V ČR A SRN

V trestním zákoně Strafgesetzbuch německá právní úprava obsahuje dva druhy trestních sankcí, a to tresty a nápravná a zabezpečovací opatření. Základními tresty jsou odnětí svobody a pokuta. Doplnkovým trestem je zákaz řízení motorového vozidla. Trest odnětí svobody se ukládá jako časově určitý nebo doživotní. Nejvyšší výměra určitého trestu je 15 let, nejnižší 1 měsíc. Nejprísnějším trestem je doživotí, který se ukládá například za vraždu, genocidu, některé zločiny proti lidskosti a některé válečné zločiny. Trest odnětí svobody se vykonává ve věznicích dvojího typu, a to otevřené a uzavřené.⁴⁶

Podobně jako v jiných právních řádech, považuje i německé právo vazbu za prostředek ultima ratio. Soudce může nahradit vazbu některým z mírnějších prostředků majících za cíl zajistit, že obviněný neuprchne nebo se nebude skrývat. Je to například povinnost obviněného se pravidelně hlásit příslušným orgánům, zákaz kontaktovat spoluobviněné či svědky, nebo povinnost složit peněžitou záruku. Další často používané opatření je zadržení pasu či občanského průkazu obviněného. Za další alternativu vazby lze považovat aplikaci elektronického monitoringu.⁴⁷

Peněžitý trest se ukládá v denních sazbách. Nejvýše může činit až 360 plných denních sazeb. Výše denní sazby stanoví soud se zřetelem k pachatelovým osobním a hospodářským poměrům. Přitom se zpravidla vychází z čistého příjmu, který pachatel dosahuje nebo by mohl docílit průměrně za jeden den. Denní sazba se určí nejméně jedním a nejvýše třiceti tisíci Euro. Pachatelovy příjmy, jeho majetek a jiné podklady pro výměru denní sazby mohou být stanoveny odhadem. V rozhodnutí se uvede počet a výše denních sazeb. Soud může uložit vedle trestu odnětí svobody na doživotí nebo vedle časově omezeného trestu odnětí svobody v trvání více jak dvou roků zaplacení peněžitého obnosu, jehož výše je omezena hodnotou majetku pachatele (majetkový trest).

⁴⁶ KALVODOVÁ, Věra. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). s. 165 ISBN 978-80-7552-163-7

⁴⁷ ZEMAN, Petr. *Opatření nahrazující vazbu v trestním řízení*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). s. 39 ISBN 978-80-7338-100-4

7 ANALÝZA ČETNOSTI JEDNOTLIVÝCH UKLÁDANÝCH ALTERNATIVNÍCH TRESTŮ SOUDY V ČR

Empirická část bakalářské práce se zabývá analýzou počtu ukládaných trestů odnětí svobody a alternativních trestů v České republice. Soudy stále ukládají trest podmíněné odsouzení a podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem, ale spíše jsem se zabývala skutečnými alternativami k trestu odnětí svobody, tedy tresty, které při splnění podmínek stanovených zákonem pro odsouzeného znamenají skutečnou alternativu. Podmíněné odsouzení je bezesporu nejvyužívanější alternativní trest, který je ukládán přibližně čtyřikrát více než trest obecně prospěšné práce.

Práce obsahuje statistické výstupy ukládaných trestů odnětí svobody dle typu věznice a alternativních trestů. Poté na ně navazuje porovnávací graf, kde je vyznačen rozdíl jednotlivých alternativních trestů. Dále jsou v empirické části obsaženy projekty Probační a mediační služby, kde je porovnán jejich rozpočet.

Analýzy:

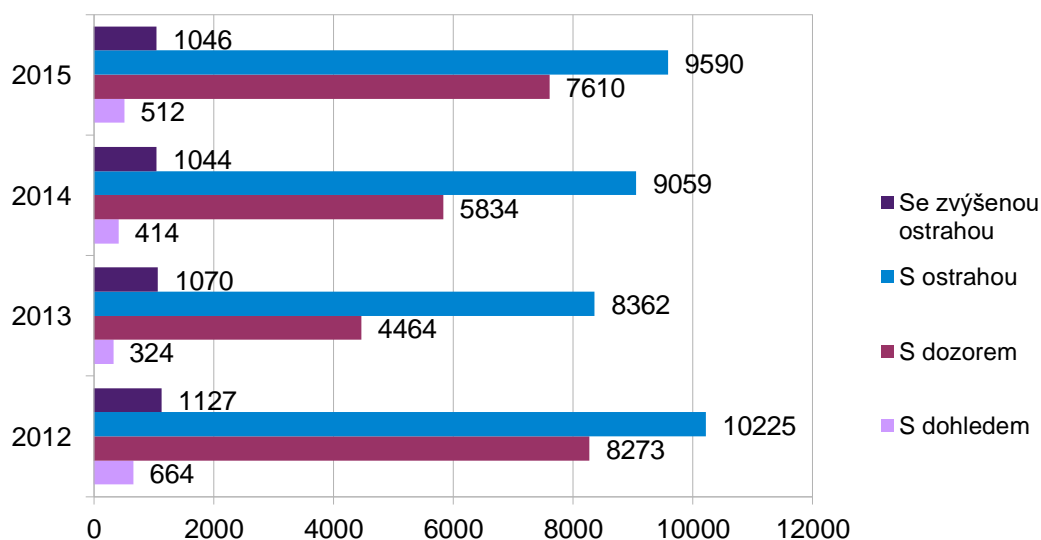
- Odnětí svobody
- Domácí vězení
- Obecně prospěšné práce
- Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce
- Peněžitý trest
- Zákaz činnosti
- Porovnání vybraných alternativních trestů
- Porovnání podílu vybraných alternativních trestů
- Projekty Probační a mediační služby České republiky

7.1 Trest odnětí svobody

Tabulka 1 - počet uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody od roku 2012 do roku 2015.

	Typy věznic			
	S dohledem	S dozorem	S ostrahou	Se zvýšenou ostrahou
2012	664	8273	10225	1127
2013	324	4464	8362	1070
2014	414	5834	9059	1044
2015	512	7610	9590	1046

Graf č. 1 Trest odnětí svobody

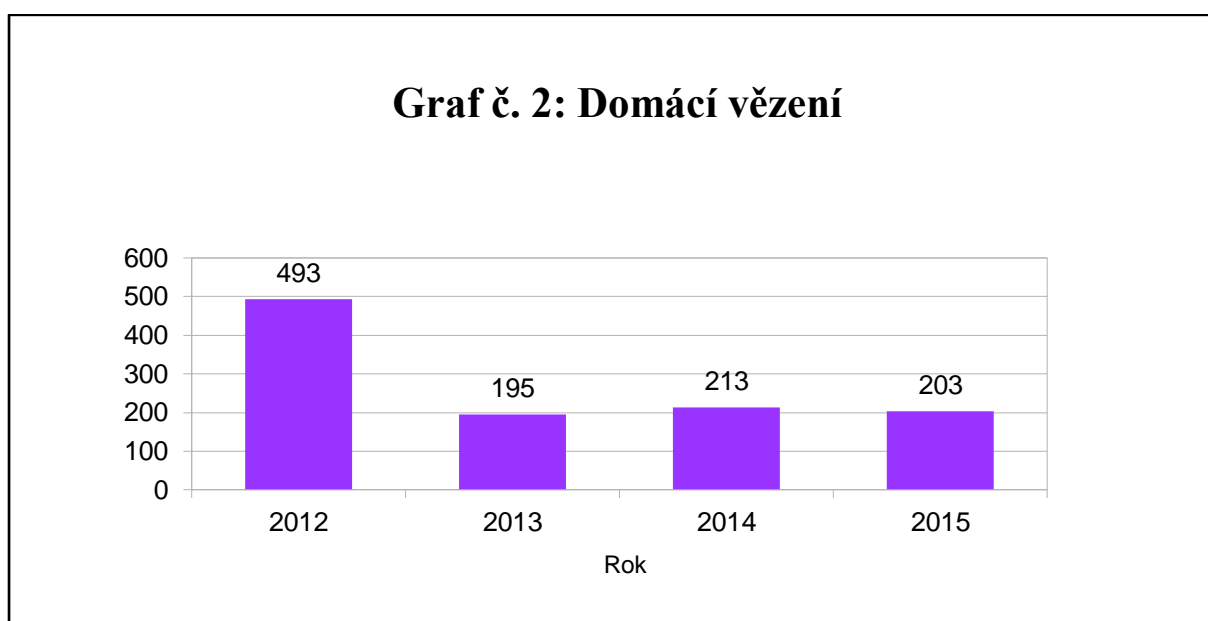
Graf 1: Zdroj: Statistické ročenky kriminality 2012-2015, dostupné z <http://portal.justice.cz>

Graf č. 1 zobrazuje celkové stavy vězněných osob v organizačních jednotkách Vězeňské služby České republiky od roku 2012 do roku 2015. Členění odsouzených dle nařízeného typu věznice, tedy s dohledem, s dozorem, s ostrahou a se zvýšenou ostrahou. Zde je zřejmé, že se počty odsouzených poměrně snižují, nejvíce u vězňů, nad kterými se vykonává dohled, dozor a ostraha. Je zcela viditelné, že nejvíce užívaný typ věznice je s ostrahou, kde se počty odsouzených pohybují okolo deseti tisíců. V roce 2015 bylo 1 960 obviněných osob, odsouzených osob 18 850 a chovanců 56.

7.2 Domácí vězení

Tabulka 2 – Počet uloženého trestu (domácí vězení) od roku 2012 do roku 2015.

	Domácí vězení
2012	493
2013	195
2014	213
2015	203

Graf 2: Zdroj: Statistické ročenky kriminality 2012-2015, dostupné z <http://portal.justice.cz>

Graf č. 2 uvádí, že trest a trestní opatření domácího vězení a bylo uloženo nejvíce v roce 2012. V dalším roce nastal výrazný pokles u trestu domácího vězení, celkově o 298. V dalších letech se projevil menší vzrůst ukládaného trestu. Domácí vězení bylo zavedeno kvůli přeplněnosti věznic, nicméně vzhledem k absenci elektronického monitoringu jako jeho účinné kontroly, je i tento trest ukládán velmi zřídka.

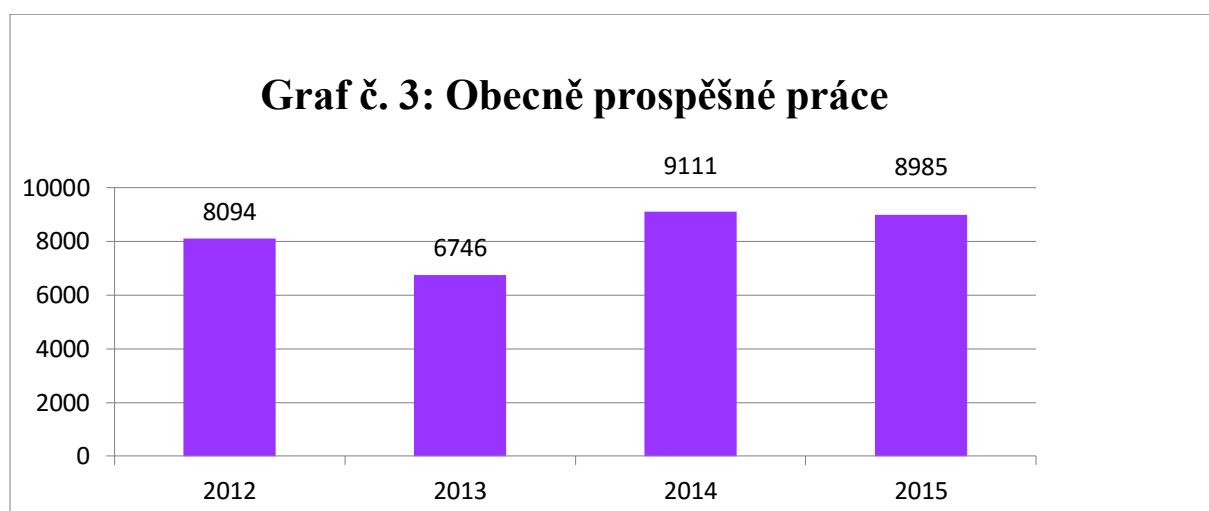
V roce 2015 vláda schválila změnu trestního zákoníku, která umožní rozšíření využití elektronických náramků. Kromě domácího vězení a u podmíněčného propuštění jimi bude možné u části případů nahradit i vazbu. Tento způsob monitoringu v České republice prozatím nefunguje z důvodu, že prozatím (i přes již proběhlá výběrová řízení) se nepodařilo zajistit dodavatele elektronických náramků. Veřejná zakázka i s vybraným dodavatelem by

měla být uzavřena v roce 2017. Výhodou budoucího užívání je zejména možnost kontroly. Nyní kontrolu provádí probační pracovníci. Elektronický náramek bude efektivní ke vztahu kontroly dodržování podmínek trestu odsouzenými.

7.3 Obecně prospěšné práce

Tabulka 3 – Počet uloženého trestu (obecně prospěšné práce) od roku 2012 do roku 2015.

	Počet OPP
2012	8094
2013	6746
2014	9111
2015	8985

Graf 3: Zdroj: Statistické ročenky kriminality 2012-2015, dostupné z <http://portal.justice.cz>

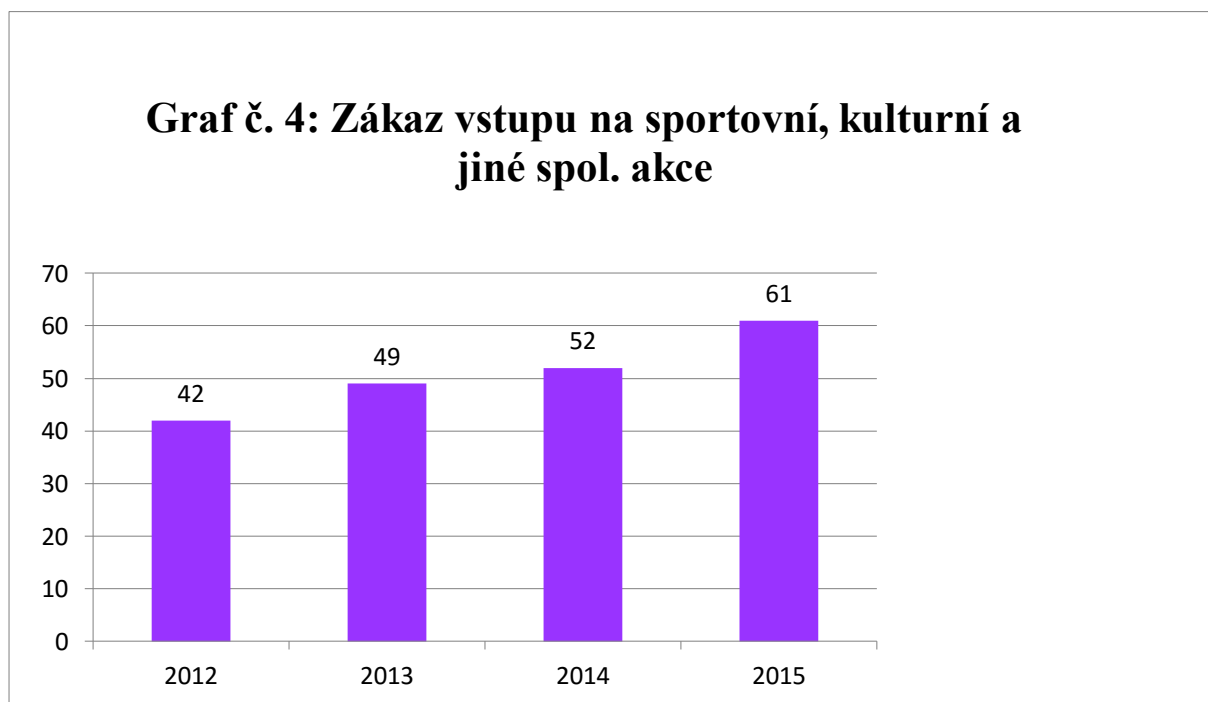
Graf. 3 znázorňuje využití alternativního trestu – obecně prospěšné práce od roku 2012 do roku 2015. U OPP můžeme zpozorovat stoupající jev, kdy se ve sledovaném období počet uložených trestů OPP dostal přibližně na 9000 trestů oproti roku 2012. V roce 2014 to stoupl na 9111 a v roce 2015 opět kleslo. Výrazný rozdíl v četnosti ukládání trestu obecně prospěšných prací byl mezi lety 2009 (12 951 uložených trestů) a 2010 (9034 uložených trestů), v souvislosti s přijetím nového trestního zákoníku, který zpřísnil podmínky pro jeho ukládání, což pokles do značné míry ovlivnilo. V roce 2011 došlo k výraznému poklesu počtu přeměn OPP na nepodmíněný trest odnětí svobody oproti 2005 -2010. Soudy pravděpodobně

již v mnohem menší míře ukládají trest obecně prospěšných prací v případech, kdy existuje vysoké riziko selhání při jeho výkonu. Část obecně prospěšných prací se přesunula ve prospěch podmíněného odsouzení.

7.4 Trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce

Tabulka 4 - Počet uloženého trestu (zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce) od roku 2012 do roku 2015.

	Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné spol. akce
2012	42
2013	49
2014	52
2015	61

Graf 4: Zdroj: Statistické ročenky kriminality 2012-2015, dostupné z <http://portal.justice.cz>

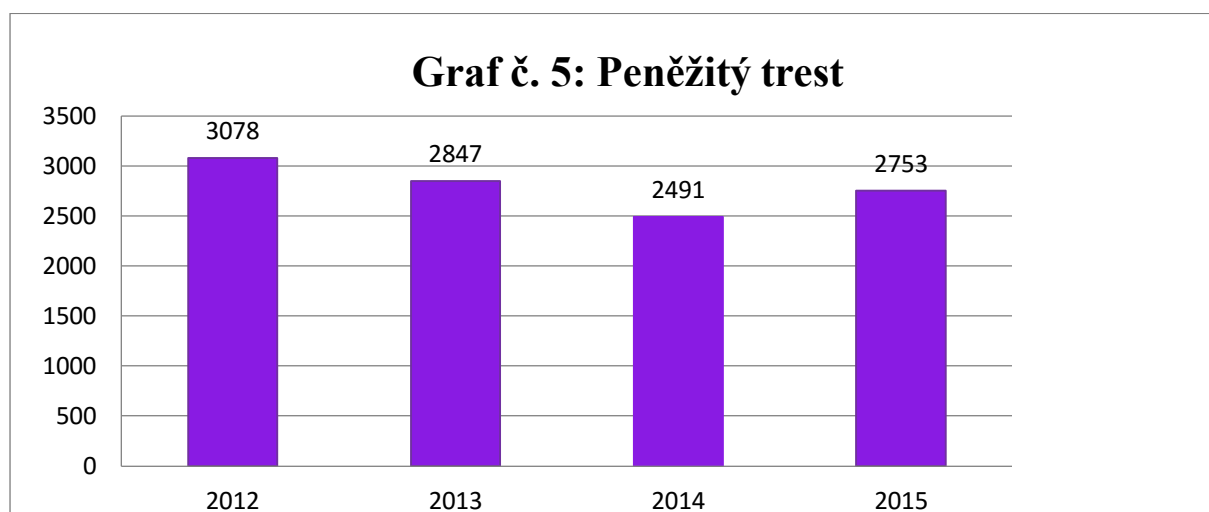
Graf. č. 4 vytváří trest zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, kde můžeme spatřit lehčí nárůst v ukládání. U počtu uložených trestů je též zřejmé, že se nejedná o často ukládaný alternativní trest. I když se policie nově vybavuje technikou, která je

schopna dokumentovat zejména trestné činy spojené s diváckým násilím, není trest zatím využíván v takové míře, jako se zavedením do trestního zákoníku předpokládalo. Tento trest se jako hlavní ukládá minimálně.

7.5 Peněžitý trest

Tabulka 5 – Počet uloženého trestu (peněžitý trest) od roku 2012 do roku 2015

	Peněžitý trest
2012	3078
2013	2847
2014	2491
2015	2753

Graf 5: Zdroj: Statistické ročenky kriminality 2012-2015, dostupné z <http://portal.justice.cz>

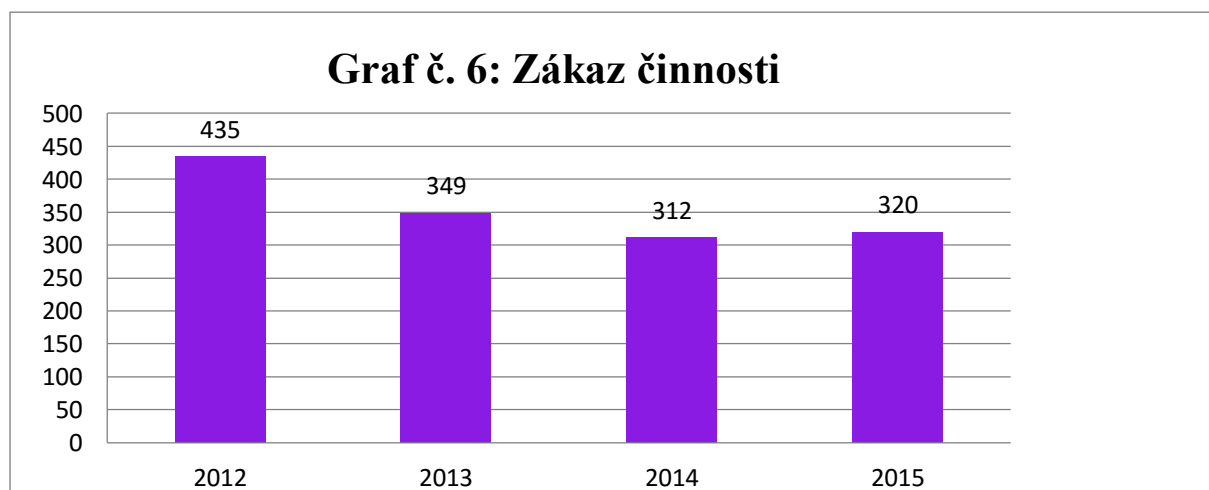
Graf 5 znázorňuje peněžitý trest od roku 2012 do roku 2015, kde je vidět menší pokles. Došlo k výraznému poklesu jeho ukládání, i přes to, že novým trestním zákoníkem byla zakotvena zásada obsažena v trestním zákoníku (§39 odst. 7), která měla přispět k jeho širšímu využívání, resp. k využívání majetkových trestů obecně. Tento trest lze uložit i jako trest samostatný. Soud musí přihlížet k tomu, zda osoba, které uloží tento trest, je schopna splnit povinnosti uložené trestem vzhledem k majetkovým poměrům. Podle statistik za rok 2014 a 2015 tvoří přibližně pouze 4% trestů ukládaných českými soudy peněžitý tresty a většinou jsou udělovány ve spojitosti s trestnou činností v dopravě. Alternativní tresty v čele s

peněžitým trestem jsou udělovány jako alternativa nebo doplňující sankce k trestu odnětí svobody.

7.6 Zákaz činnosti

Tabulka 6 – počet uloženého trestu (zákaz činnosti) od roku 2012 do roku 2015.

	Zákaz činnosti
2012	435
2013	349
2014	312
2015	320

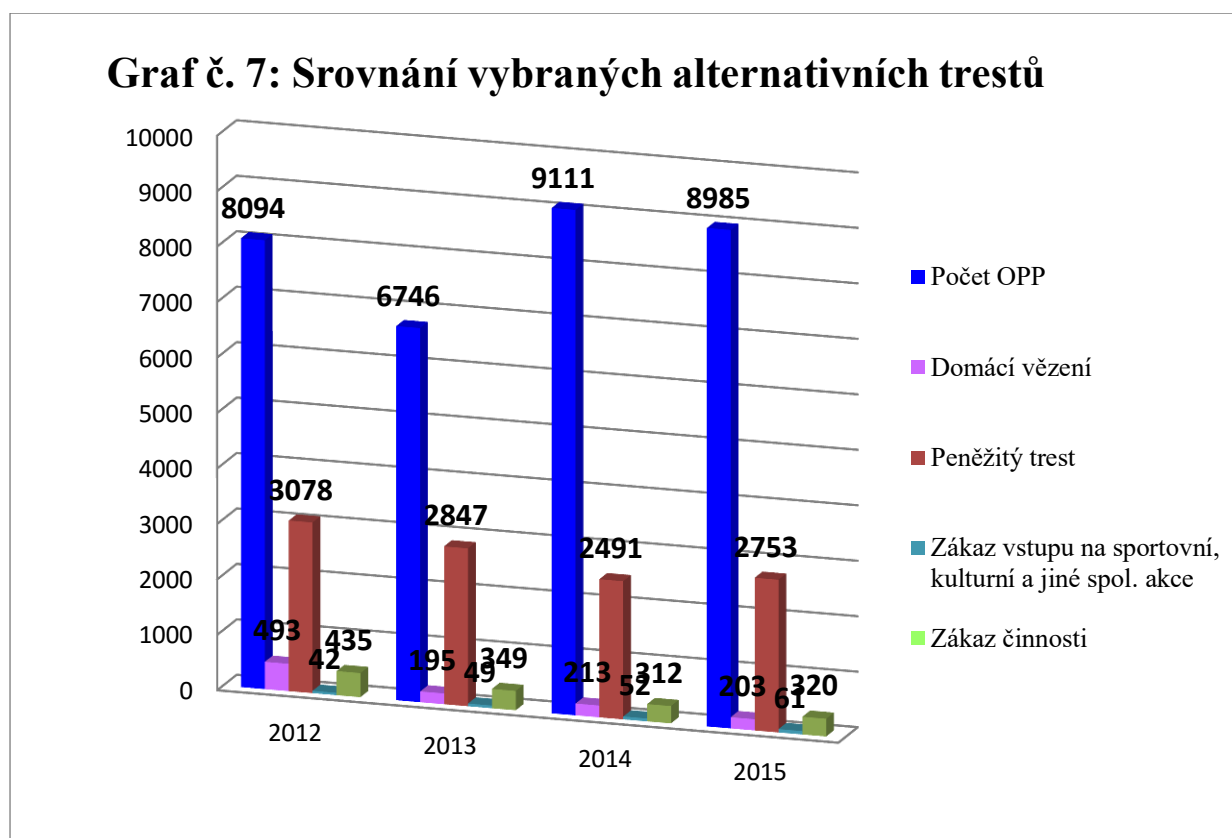
Graf 6: Zdroj: Statistické ročenky kriminality 2012-2015, dostupné z <http://portal.justice.cz>

Graf č. 6 trest zákaz činnosti, hraje jen velmi okrajovou roli. V roce 2014 byl trest uložen pouze ve 312 případech. Je však nutno podotknout, že ve spojení s jiným trestem, tj. jako vedlejší sankce, je zákaz činnosti nejvyužívanějším trestem vůbec. Zákaz činnosti plní spíše okrajovou roli, ale jako podpůrná sankce k hlavnímu trestu se jedná o efektivní a poměrně hojně užívané opatření. Trest je ukládán zejména za trestné činy spojené s řízením motorového vozidla nebo zaměstnán. Dalším typickým příkladem je třeba zákaz výkonu povolání ve státní správě či samosprávě, tedy trestné činy veřejných činitelů, nebo zákaz výkonu povolání spojených s hmotnou odpovědností, jako je například zpronevěra.

7.7 Vybrané alternativní tresty

Tabulka 8 – srovnání vybraných alternativních trestů od roku 2012 do roku 2015.

	Počet OPP	Domácí vězení	Peněžitý trest	Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné spol. akce	Zákaz činnosti
2012	8094	493	3078	42	435
2013	6746	195	2847	49	349
2014	9111	213	2491	52	312
2015	8985	203	2753	61	320

Graf 7: Zdroj: Statistické ročenky kriminality 2012-2015, dostupné z <http://portal.justice.cz>

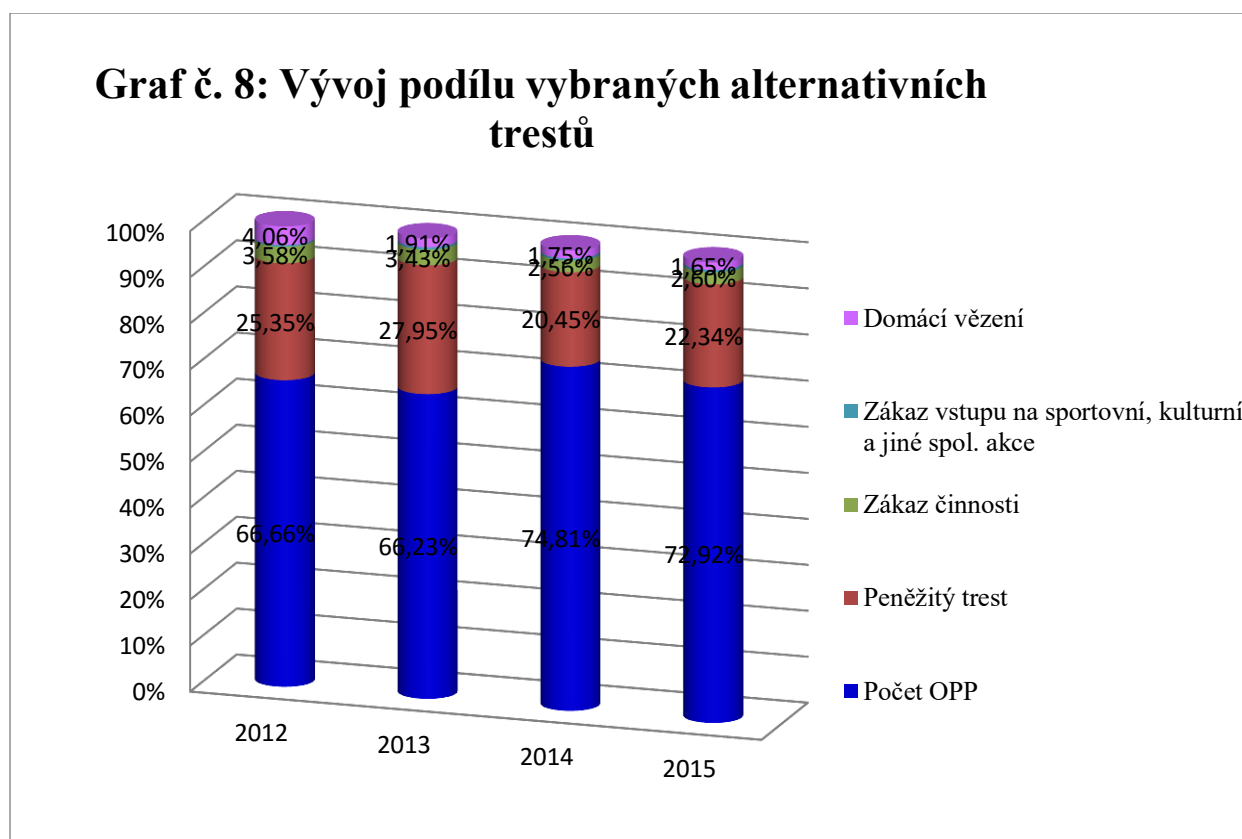
Graf č. 7 shrnuje využití pěti alternativních trestů. Obecně prospěšné práce, domácí vězení, peněžitý trest, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce a zákaz činnosti. Jsou zde shrnuty údaje z předchozích grafů. V ukládání alternativních trestů se nejvíce používají obecně prospěšné práce, po nich jsou peněžité tresty.

Dále následuje domácí vězení společně se zákazem činnosti a nejméně se ukládá trest zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce.

7.8 Podíl vybraných alternativních trestů

Tabulka 8 – vývoj podílu vybraných alternativních trestů od roku 2012 do roku 2015.

	Počet OPP	Domácí vězení	Peněžitý trest	Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné spol. akce	Zákaz činnosti
2012	66,66%	4,06%	25,35%	0,35%	3,58%
2013	66,23%	1,91%	27,95%	0,48%	3,43%
2014	74,81%	1,75%	20,45%	0,43%	2,56%
2015	72,92%	1,65%	22,34%	0,50%	2,60%

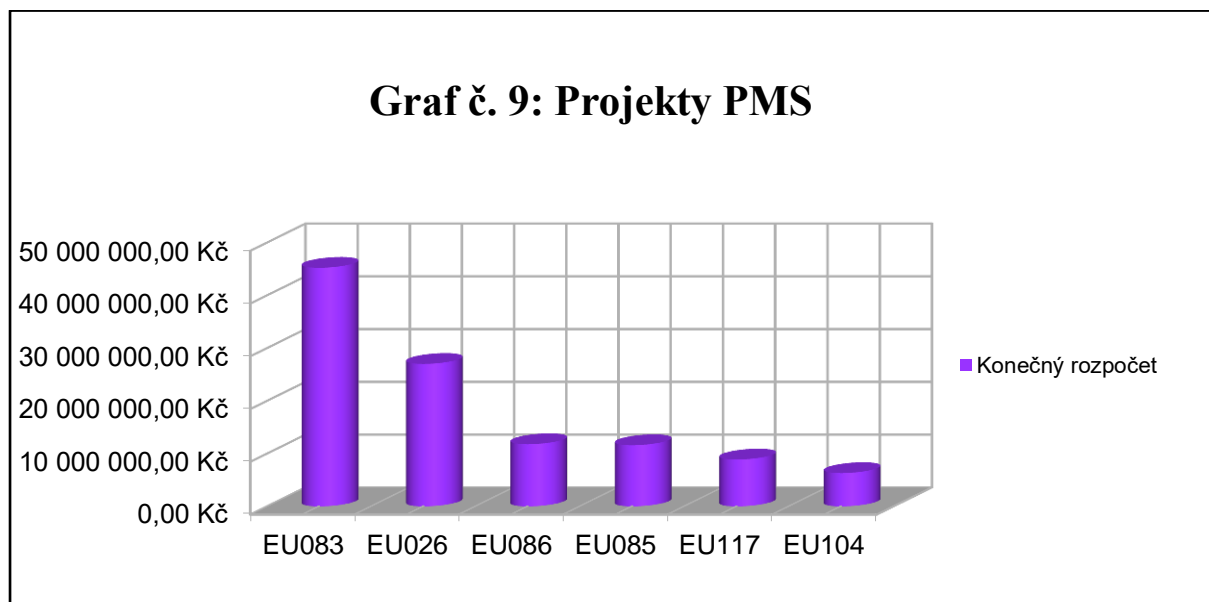
Graf 8: Zdroj: Statistické ročenky kriminality 2012-2015, dostupné z <http://portal.justice.cz>

Z grafu č. 8 je patrná dominantní převaha obecně prospěšných prací, které v posledních 4 letech tvoří více než 60 % uložených sankcí. V roce 2015 se podíl obecně prospěšných prací zvýšil na necelých 73 % z celkového počtu ukládaných alternativních trestů. Z ostatních alternativních trestů je ve větším měřítku aplikován pouze peněžité trest. Podíl u zbylých trestů je zcela zanedbatelný. Pohybují se pod 10%.

7.9 Projekty Probační a mediační služby České republiky

Tabulka 9 – Srovnání konečného rozpočtu u uvedených projektů.

	Konečný rozpočet
EU083	45 227 332,00 Kč
EU026	27 007 764,00 Kč
EU086	11 784 653,00 Kč
EU085	11 594 374,00 Kč
EU117	8 885 528,00 Kč
EU104	6 313 271,00 Kč

Graf 9: Zdroj: Rozbor hospodaření Probační a mediační služby za rok 2015, dostupné z <http://portal.justice.cz>

Tento graf zahrnuje Projekty, které jsou zrealizované Probační a mediační službou České republiky. Graf znázorňuje projekty od nejvyššího rozpočtu po nejmenší. Projekty pomáhají obětem trestných činů překlenout složitou životní situaci, ale i pomáhá podmíněně

propuštěným. Projekty jsou financované z peněz Evropské Unie. Srovnávací graf rozpočtů projektů Probační a mediační služby slouží k porovnání celkových výdajů každého projektu.

Projekt s největším rozpočtem, EU 083, je projekt „Proč zrovna Já?“ Rozvoj programů restorativní justice pro oběti trestných činů. Projekt reaguje na potřeby obětí trestných činů a zavádí nový komplexní poradenský program, opírající se o spolupráci státního a neziskového sektoru, koncepčně navazujícího na zákon o obětech trestných činů. Cílem projektu je podpora obětí trestných činů při vyrovnávání se závažnou sociální událostí trestného činu a usnadnění návratu k běžnému životu. Projekt byl v roce 2014 na základě schválené žádosti o podstatnou změnu rozšířen do dalších 10 měst. Celkem tedy projekt působí ve 40 městech po celé ČR. Projekt je rozdělen do tří částí, a to: Poradenství a podpora dětí, multidisciplinární týmy pro oběti trestných činů a monitoring problémů obětí. Jeho rozpočet vyšel na 45 227 332,- Kč, kdy rozpočet projektu na začátku činil 53 208 626,- Kč.

Další projekt EU 026 – Rozvoj probačních a resocializačních programů (posílení prevence a ochrany společnosti před opakováním trestné činnosti) má za cíl rozšiřovat kapacity a dostupnosti osvědčených či potřebných probačních a resocializačních programů pro mladistvé i dospělé pachatele, kteří vykonávají alternativní tresty či opatření a rovněž pro odsouzené do výkonu trestu odnětí svobody. Je rozdělen do čtyř částí. Sestavení odborné Rady projektu, Inovace, rozvoj a rozšíření kognitivně behaviorálních programů jako osvědčené a mezinárodní praxí prověřené metody na řešení kriminality mládeže a dospělých, vytvoření komplexního Reintegračního programu využitelného jak pro odsouzené ve výkonu trestu odnětí svobody, tak i pro pachatele vykonávající alternativní tresty či opatření a vytvoření podmínek pro zajištění udržitelnosti a stability rozšířených a inovovaných programů. Zde projekt vyšel na 27 007 764,- Kč, kde na začátku byl odhadnut na 31 773 840,- Kč.

EU 104 je projekt „Posílení vedení a řízení v Probační a mediační službě“, kde je cílem vytvoření a aplikace nového systému vedení a řízení Probační a mediační služby. Odhadovaná částka projektu byla 7 427 378,- Kč a vyšel na 6 313 271,- Kč.

„Křehká šance“ EU 086 (Komise pro podmíněné propuštění – posílení možnosti sociální integrace propuštěných a prevence kriminality) je projekt, který umožňuje odsouzeným ve věznicích, kteří prokázali svoji připravenost a předčasné propuštění, časnější návrat na svobodu. Dále rozšiřuje ověřenou praxi Komise pro podmíněné propuštění, v rámci kterých při projednávání případu odsouzeného spolupracuje Vězeňská služba, Probační a mediační služba a zástupci veřejnosti (státní a nestátní subjekty, laici). Součástí projektu je i evaluace případů podmíněně propuštěných, evaluace inovovaných metodik a jejich

rozšiřování a dále přípravy a předložení návrhů na možné legislativní změny institutu podmíněného propuštění v České republice k zajištění dlouhodobé udržitelnosti projektu. Projekt má dvě části, a to Monitoring a vyhodnocení systému podmíněného propuštění a Komisi pro podmíněné propuštění. Projekt měl konečný rozpočet 11 784 653,- Kč, kde na začátku si stanovili 13 864 298,- Kč.

EU 085 „Na správnou cestu“ (Zavedení a rozvoj nových probačních programů a programů restorativní justice pro mladistvé pachatele trestných činů - posílení odborné spolupráce institucí) je další projekt. Ten rozvíjí účinné nástroje na řešení kriminality mládeže u trestných činů spojených s násilnými a agresivními projevy chování, předchází opakování trestné činnosti, usnadňuje sociální integraci mladistvých pachatelů a podporuje účinné způsoby spolupráce a koordinuje odborníků a relevantních institucí. V projektu byla vytvořena metodika programu „Proti násilí“ reagujícího na zvyšující se agresivitu mladistvých pachatelů a také metodika programu restorativní justice „Rodinné skupinové konference“ vycházejícího z osvědčené zahraniční praxe. Projekt je rozdělen do čtyř částí. Monitoring potřeb mladistvých, tvorba a realizace programu „Proti násilí“, tvorba a realizace programu restorativní justice „Rodinné skupinové konference“ a inovace a realizace metodiky činnosti týmů pro mládež. Tento projekt měl rozpočet 13 640 440,- Kč. Využil 11 594 374,- Kč.

Poslední projekt, EU 117 „Systém dalšího vzdělávání pracovníků PMS“ je cílem zvýšení profesionalizace činností v rámci probace a mediace prostřednictvím realizace systému dalšího vzdělávání probačních úředníků a asistentů. Obsahem projektu je tvorba a realizace systému dalšího vzdělávání. Projekt měl konečný rozpočet 8 885 528,- Kč, kde na začátku odhadovali částku 11 106 911,- Kč.

Nejvíce finančních prostředků je vynakládáno právě na alternativní tresty a oblast pomoci obětem trestných činů. Rok 2014 označuje Probační a mediační služba za úspěšný rok projektů.

Shrnutí

Závěrem je možno konstatovat, že trest odnětí svobody se ukládá rok od roku více a více, zejména se jedná o typ věznice s ostrahou, kde se počty pohybují okolo deseti tisíců. Nejvíce ukládaný alternativní trest jsou obecně prospěšné práce, kde se ukládání trestů pohybuje mezi 60ti až 70ti % z celkového podílu vybraných alternativních trestů. Peněžitý trest tvoří přibližně 25 %, a poté následuje domácí vězení. Trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce a zákazu činnosti se vyskytují jen zřídka. Podle výzkumných statistik byly obecně prospěšné práce nejvíce ukládány v roce 2014.

Závěr

Práce jako celek byla zaměřena na specifika alternativních trestů, která byla následně rozdělena na samotný trest, trest odnětí svobody, druhy alternativních trestů, Probační a mediační službu České republiky a komparaci vybraných druhů alternativních trestů v ČR a SRN. Hlavní cíle bakalářské práce, které byly již stanovy v úvodu práce, byly úspěšně splněny. Jedním z hlavních cílů bylo popsat základní pojmy, ale i možnosti, pravidla a limity jejich praktického využití. Hlavním cílem zavádění alternativních trestů je zejména nahrazování krátkodobých nepodmíněných trestů odnětí svobody, tvořících značnou část nepodmíněných trestů (v ČR průměrně 35 %) a ukládaných pachatelům méně závažných trestných činů, jejichž případný pobyt na svobodě v rámci výkonu některého z alternativních trestů, nepředstavuje příliš velké riziko pro společnost. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, vnesl mnoho změn do české trestněprávní úpravy. U některých druhů trestů došlo ke změnám u výměry a podmínek pro jejich ukládání.

Teoretická část se zabývá především právní úpravou jednotlivých alternativních trestů. Za nepodmíněný trest odnětí svobody slouží právě jako náhrada alternativní tresty, které se pachatelům trestných činů ukládají. Jsou ukládány ve velké míře a spíše se k nim přihlíží v méně závažných případech. Zde hraje velkou roli finanční nenáročnost a dostatek místa pro pachatele závažných trestných činů nebo recidivistů. Oproti pachatelům, kteří jsou odsouzeni k odnětí svobody a musí přerušit veškeré kontakty s okolím, mají šanci na normální život. Práce se nejvíce věnuje alternativnímu trestu, obecně prospěšné práce, které představují moderní, typický alternativní druh trestu a domácí vězení, kde uvádím další možnosti realizace trestu prostřednictvím elektronické kontroly odsouzených používáním elektronických náramků. Dále se práce zabývala trestem. Je zde zahrnuta historie trestu, funkce a účel trestu, jeho právní úprava základní zásady pro jeho ukládání. Teoretická část dále zahrnuje trest odnětí svobody a Probační mediační službu České republiky, která souvisí s alternativním trestáním. Při ukládání trestů má velmi důležitý úkol a to zajistit soudu dostatečné množství informací, na základě kterých může co nejlépe individualizovat trest pro konkrétního pachatele. K tomu, aby byl uložený trest dostatečně účinný, je samozřejmě potřeba zajistit také náležitou kontrolu jeho výkonu, kde dominantní úlohu plní opět Probační a mediační služba, která provádí dohled nad odsouzeným a snaží se mu pomoci, například při nápravě škod se snaží pachatele motivovat a napravit.

Praktická část zahrnuje analýzu celkových stavů vězněných osob v organizačních jednotkách Vězeňské služby České republiky. Dále analýzu četnosti využívání jednotlivých druhů alternativních trestů v České republice, kde jsou zde graficky znázorněny jejich podíly na celkovém počtu uložených sankcí v letech 2012, 2013, 2014 a 2015. Výsledkem tohoto zkoumání je vyobrazen patřičný rozdíl mezi jednotlivými ukládanými alternativními tresty. Dále je uveden rozpočet realizovaných projektů Probační a mediační služby, který porovnává celkové výdaje.

Seznam použitých zdrojů

Literární zdroje

JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou : zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, advokátní tarif*. 4. aktualiz. vyd. podle stavu k 1.10.2013. Praha: Leges, 2013. 1301 s. Glosátor. ISBN 978-80-87576-69-4.

KALVODOVÁ, Věra. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). 200 s. ISBN 978-80-7552-163-7.

KONDRYSOVÁ, Květuše. *Nebezpečnost trestného činu pro společnost*. Plzeň, 2000.

MATOULEK, Josef a Helena SEJKOROVÁ. *Právní rádce odsouzeného*. Praha: Leges, 2011. Praktik (Leges). 224 s. ISBN 978-80-87212-89-9.

NOVOTNÝ, František a Josef SOUČEK. *Trestní právo hmotné*. 3., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. 393 s. ISBN 978-80-7380-291-2.

NOVOTNÝ, František a kolektiv. *Trestní právo hmotné*. 2. Rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. 379 s. ISBN 978-80-7380-083-3.

OSMANČÍK, Otakar a Jan ROZUM. *K problematice alternativních trestů a opatření*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). 1996. 151 s. ISBN 80-86008-26-6.

ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, Velké komentáře. 2012. 2528 s. ISBN 978-80-7400-428-5.

ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Vyd. 1. Praha: Leges. Teoretik. 2011. 416 s. ISBN 978-80-87212-68-4.

ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Praha: Leges. Teoretik. 2014. 464 s. ISBN 978-80-87576-93-9.

SCHEINOST, Miroslav a Helena VÁLKOVÁ. *Teoretické a trestněpolitické aspekty reformy trestního práva v oblasti trestních sankcí*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). 189 s. ISBN 978-80-7338-154-7.

ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a Dagmar DOUBRAVOVÁ (eds.). *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. 212 s. ISBN 978-80-7367-757-2.

ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. 48 s. ISBN 80-902998-1-4.

ZEMAN, Petr. *Opatření nahrazující vazbu v trestním řízení*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). 144 s. ISBN 978-80-7338-100-4.

ŽATECKÁ, Eva. *Postavení a úkoly Probační a mediační služby*. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing, 2007. Právo (Key Publishing). 136 s. ISBN 978-80-87071-55-7.

Elektronické zdroje

Probační a mediační služba České republiky [online]. © IT STUDIO s.r.o., 2002-2016. Copyright ©. [cit. 2016-14-03]. Dostupné z WWW: <<https://www.pmscr.cz/projekty/>>.

Probační a mediační služba České republiky [online]. © IT STUDIO s.r.o., 2002-2016. Copyright ©. [cit. 2016-14-03]. Dostupné z WWW: <<https://www.pmscr.cz/pro-pachatele/>>.

Probační a mediační služba České republiky [online]. © IT STUDIO s.r.o., 2002-2016. Copyright ©. [cit. 2016-14-03]. Dostupné z WWW: <<https://www.pmscr.cz/statistiky-2/>>.

Statistika a výkaznictví [online]. © 2010. [cit. 2016-14-03]. Dostupné z WWW: <<http://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>>.

Seznam zkratk

OPP – Obecně prospěšné práce

PMS – Probační a mediační služba

TČ – Trestný čin

VTOS – Výkon trestu odnětí svobody

Seznam tabulek a grafů

Tabulka č. 1: Počet uloženého trestu (odnětí svobody) od roku 2012 do roku 2015

Tabulka č. 2: Počet uloženého trestu (domácí vězení) od roku 2012 do roku 2015

Tabulka č. 3: Počet uloženého trestu (obecně prospěšné práce) od roku 2012 do roku 2015

Tabulka č. 4: Počet uloženého trestu (zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce) od roku 2012 do roku 2015

Tabulka č. 5: Počet uloženého trestu (peněžitý trest) od roku 2012 do roku 2015

Tabulka č. 6: Počet uloženého trestu (zákaz činnosti) od roku 2012 do roku 2015

Tabulka č. 7: Srovnání vybraných alternativních trestů od roku 2012 do roku 2015

Tabulka č. 8: Vývoj podílu vybraných alternativních trestů od roku 2012 do roku 2015

Tabulka č. 9: Srovnání konečného rozpočtu u uvedených projektů

Graf č. 1: Trest odnětí svobody

Graf č. 2: Trest domácí vězení

Graf č. 3: Trest obecně prospěšné práce

Graf č. 4: Trest zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce

Graf č. 5: Peněžitý trest

Graf č. 6: Trest zákazu činnosti

Graf č. 7: Vybrané alternativní tresty

Graf č. 8: Podíl vybraných alternativních trestů

Graf č. 9: Projekty Probační a mediační služby České republiky